

Struktury systémů vzdělávání a odborné přípravy v Evropě

Česká republika

Vydání 2009/10

European Commission

STRUKTURY SYSTÉMŮ VZDĚLÁVÁNÍ A PROFESNÍ PŘÍPRAVY V EVROPĚ

ČESKÁ REPUBLIKA

2009/10

Informace poskytl

Ústav pro informace ve vzdělávání – ÚIV
Národní oddělení EURYDICE
Senovážné nám. 26
P. O. Box 1
Praha 1, 110 06

Spolupracovali

The European network of reference and expertise (ReferNet)
Národní koordinátoři:

Národní vzdělávací fond (NVF)
Opletalova 25
110 00 Praha 1
Národní ústav odborného vzdělávání (NÚOV)
Weilova 1271/6
102 00 Praha 10

Podrobnější informace o evropských vzdělávacích systémech je možné najít v databázi EURYBASE (<http://www.eurydice.org>), v databázi CEDEFOP (http://www.cedefop.europa.eu/etv/Information_resources/NationalVet/Thematic/) a na webových stránkách Evropské vzdělávací nadace (<http://www.etf.europa.eu/>)

OBSAH

ÚVOD: OBECNÝ POLITICKÝ RÁMEC	5
1. POČÁTEČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A ODBORNÁ PŘÍPRAVA: ORGANIZACE, FINANCOVÁNÍ A ZAJIŠTOVÁNÍ KVALITY	7
1.1 ORGANIZACE POČÁTEČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ A ODBORNÉ PŘÍPRAVY.....	7
1.2 ROZDĚLENÍ PRAVOMOCÍ	8
1.3 FINANCOVÁNÍ.....	11
1.4 ZAJIŠTOVÁNÍ KVALITY	13
2. PREPRIMÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	15
2.1 PŘIJÍMÁNÍ	15
2.2 ČASOVÝ ROZVRH, TŘÍDY ŽÁKŮ, MÍSTO VÝUKY.....	16
2.3 OBSAH VZDĚLÁVÁNÍ	16
2.4 HODNOCENÍ.....	16
2.5 UČITELÉ	17
3. ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ (PRIMÁRNÍ A NIŽŠÍ SEKUNDÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ).....	18
3.1 PŘIJÍMÁNÍ	19
3.2 ČASOVÝ ROZVRH, TŘÍDY/SKUPINY ŽÁKŮ, MÍSTO VÝUKY	19
3.3 OBSAH VZDĚLÁVÁNÍ	20
3.4 HODNOCENÍ, POSTUP A CERTIFIKACE	22
3.5 PORADENSTVÍ.....	22
3.6 UČITELÉ	23
4. VYŠŠÍ SEKUNDÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	24
4.1 VZDĚLÁVÁNÍ NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH	24
4.1.1 PŘIJÍMÁNÍ	26
4.1.2 ČASOVÝ ROZVRH, TŘÍDY/SKUPINY ŽÁKŮ, MÍSTO VÝUKY	27
4.1.3 OBSAH VZDĚLÁVÁNÍ	27
4.1.4 HODNOCENÍ, POSTUP A CERTIFIKACE	32
4.1.5 PORADENSTVÍ.....	33
4.1.6 UČITELÉ	33
4.2 VZDĚLÁVÁNÍ V KONZERVATOŘÍCH.....	35
4.2.1 PŘIJÍMÁNÍ	35
4.2.2 ČASOVÝ ROZVRH, ODDĚLENÍ, MÍSTO VÝUKY	35
4.2.3 OBSAH VZDĚLÁVÁNÍ	35
4.2.4 HODNOCENÍ, POSTUP A CERTIFIKACE	36
4.2.5 PORADENSTVÍ.....	36
4.2.6 UČITELÉ	36
5. POSTSEKUNDÁRNÍ NETERCIÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	37
5.1 PŘIJÍMÁNÍ	37
5.2 ČASOVÝ ROZVRH, TŘÍDY/SKUPINY ŽÁKŮ, MÍSTO VÝUKY	38
5.3 OBSAH VZDĚLÁVÁNÍ	38
5.4 HODNOCENÍ, POSTUP A CERTIFIKACE	38
5.5 PORADENSTVÍ.....	38
5.6 UČITELÉ	39
6. TERCÍÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	40
6.1 VYŠŠÍ ODBORNÉ VZDĚLÁVÁNÍ.....	40
6.1.1 PŘIJÍMÁNÍ	41
6.1.2 POPLATKY STUDENTŮ A FINANČNÍ POMOC.....	41
6.1.3 ČASOVÝ ROZVRH, STUDIJNÍ SKUPINY, MÍSTO VÝUKY	42
6.1.4 HODNOCENÍ, POSTUP A CERTIFIKACE	42
6.1.5 PORADENSTVÍ.....	42
6.1.6 UČITELÉ	43
6.2 VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁVÁNÍ.....	43
6.2.1 PŘIJÍMÁNÍ	44
6.2.2 POPLATKY STUDENTŮ A FINANČNÍ POMOC.....	45
6.2.3 ORGANIZACE AKADEMICKÉHO ROKU	46
6.2.4 HODNOCENÍ, POSTUP A CERTIFIKACE	46
6.2.5 PORADENSTVÍ.....	47
6.2.6 AKADEMIČTÍ PRACOVNÍCI.....	47

7. DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ A ODBORNÁ PŘÍPRAVA.....	48
7.1 POLITICKÝ A LEGISLATIVNÍ RÁMEC	48
7.2 ROZDĚLENÍ PRAVOMOCÍ	49
7.3 FINANCOVÁNÍ.....	50
7.4 PROGRAMY A JEJICH POSKYTOVATELÉ	51
7.5 ZAJIŠŤOVÁNÍ KVALITY	55
7.6 PORADENSTVÍ.....	56
7.7 VYUČUJÍCÍ	56
BIBLIOGRAFIE A WEBOVÉ STRÁNKY.....	57
BIBLIOGRAFIE	57
LEGISLATIVA.....	58
WEBOVÉ STRÁNKY.....	62

ÚVOD: OBECNÝ POLITICKÝ RÁMEC

Česká republika vznikla v lednu 1993, kdy se Česká a Slovenská federativní republika rozdělila na dva státy. Je to malá vyspělá země s dlouhou průmyslovou tradicí a mimořádně dlouhou tradicí vzdělanosti nejširších vrstev obyvatelstva. Od roku 1989 funguje na zásadách tržního hospodářství a plurality politických stran. V r. 1995 se Česká republika stala členem OECD, v r. 2004 se stala členem Evropské unie, které v prvním pololetí r. 2009 předsedala.

Česká republika je parlamentní demokracie s prezidentem voleným parlamentem. Parlament, který má legislativní pravomoci, se dělí na dvě komory – Poslaneckou sněmovnu a Senát. Členové jsou voleni do Poslanecké sněmovny systémem poměrným, do Senátu většinovým. Výkonnou moc má vláda.

Veřejná správa, která prošla v l. 2000-2002 reformou směřující k vysoké decentralizaci, je zajišťována jednak státní správou, jednak samosprávou.

Rozhodujícími orgány státní správy jsou jednotlivá ministerstva, v oblasti školství je to Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Vedle tří oblastí vyjmenovaných v názvu je v jeho kompetenci i věda.

Územní samospráva má dva stupně: obce, které jsou základními územními samosprávnými celky a jichž je 6 249 (2008), a vyšší územní samosprávné celky – kraje, jichž je 14. Kraje byly ustaveny v prosinci 1997 s účinností od 1. ledna 2000.

Zákon stanoví případy, kdy lze orgánům samosprávy svěřit výkon státní správy a kdy jsou samosprávné celky též správními obvody.

Obec i kraj mají tedy dvojí působnost – samostatnou, v jejímž rámci zabezpečují vymezené záležitosti, mezi nimi i školství, a přenesenou, v jejímž rámci zabezpečují výkon státní správy. Část správních kompetencí, která má zůstat občanům na dosah, ale početné malé obce ji zajišťovat nemohou, byla převedena na tzv. obce s rozšířenou působností, jichž je 205.

Česká republika má rozlohu 78 866 km², 10 467 542 obyvatel, hustota osídlení činí 133 obyvatel na jeden km² (2008). Demografický vývoj se dlouhodobě vyznačuje velkými nepravidelnostmi; v r. 2004 začal po letech poklesu vykazovat mírně stoupající tendenci.

Do věkové kohorty 0-29 let náleží 34,5 % populace, ve věku povinné školní docházky je přes 8 % populace (2008). Ve věkové kohortě 25-64 má 90 % obyvatelstva aspoň vyšší sekundární vzdělání, 14 % vzdělání vysokoškolské (2006, Education at a Glance 2008).

Obyvatelstvo je jazykově homogenní, menšiny nepočetné. Přistěhovalectví se sice v průběhu posledních šesti let zdvojnásobilo, nicméně imigranti představovali v r. 2007 3,3 % obyvatelstva. Vyučovacím jazykem je čeština. Žákům příslušejícím k národnostním menšinám se v rozsahu přiměřeném zájmům jejich národnostního rozvoje zabezpečuje právo na vzdělání v jejich mateřském jazyce. Školy pro národnostní menšiny mohou existovat do úrovně středních škol. Národnostní menšiny s výjimkou menšiny polské jsou velmi rozptýlené, proto existují pouze školy s vyučovacím jazykem polským, a to 26 mateřských, 22 základních a 3 střední (1 gymnázium a 2 odborné); (2008/09). Významnou etnickou menšinou jsou Romové. Jejich skutečný počet nelze spolehlivě stanovit, protože je dán tím, zda se jako Romové deklarují, či nikoli. Oficiální údaj o počtu Romů ze sčítání lidu v r. 2001 (11 746 osob) je proti předchozímu sčítání třetinový, kvalifikovaný odhad činí 220 tis. osob.

Stát je konfesně neutrální, svoboda vyznání je zaručena. Religiozita obyvatelstva je jedna z nejnižších v Evropě. K věřícím se hlásí asi 32 % obyvatelstva, registrovaných církví je 21; ke katolické denominaci se hlásí přes 83 % věřících (přes 26 % obyvatelstva), ke dvěma největším protestantským téměř 7 % věřících (2,2 % obyvatelstva).

Ústava České republiky, přijatá 16. prosince 1992, poskytuje obecný právní rámec pro další vývoj legislativy. Práva občanů a povinnosti státu vzhledem ke vzdělávání jsou dány Listinou základních práv a svobod (zákon, který je součástí ústavního pořádku). Zaručuje především právo na vzdělání, a to „na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách“. Další deklarované základní povinnosti (např. povinná školní docházka) a práva (např. právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu) odkazují na zákonnou úpravu.

K 1. lednu 2005 vstoupil v platnost nový školský zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Nahradil nejen dosavadní školský zákon, ale i zákon o školských zařízeních a zákon o státní správě a samosprávě ve školství. Stanoví zásady a cíle vzdělávání, dvoustupňový systém tvorby vzdělávacích programů (dokumentů), jimiž se má cílů dosahovat, a výchovně-vzdělávací soustavu, která je má realizovat. Tu tvoří školy, které uskutečňují vzdělávání na základě centrálně formulovaných rámcových vzdělávacích programů (viz 2.3, 3.3 a 4.3) a vyšší odborné školy, a dále školská zařízení, která poskytují vzdělávání a služby, jež vzdělávání ve školách doplňují nebo podporují. Zákon upravuje režim dlouhodobých záměrů, jimiž se stanovuje strategie rozvoje výchovně-vzdělávací soustavy na národní i regionální úrovni, a výročních zpráv, jimiž se vyazuje její naplňování. Stanoví délku a způsob plnění povinné školní docházky, pro jednotlivé vzdělávací úrovně stanovuje podmínky pro vstup, organizaci vzdělávání a ukončování studia. Nově definuje osoby se zvláštními vzdělávacími potřebami a dává přednost jejich integraci do běžných tříd před odděleným vzděláváním. Dále zákon upravuje správní problematiku – právní postavení škol veřejných i soukromých, jejich zřizování (popř. zrušování), registraci, financování, postavení a kompetence ředitele a kompetence jednotlivých správních úrovní, tj. obcí, krajů a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, popř. dalších ministerstev. Zákon je konkretizován řadou prováděcích předpisů blíže upravujících organizaci vzdělávání na jednotlivých úrovních, školské služby, financování a další.

Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnicích a o změně některých zákonů, upravuje (s účinností od 1. 1. 2005) předpoklady pro výkon činnosti pedagogických pracovníků, jejich další vzdělávání a kariérní systém.

Zákon o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením (č. 306/1999 Sb.) nahradil předchozí úpravu dotací prostřednictvím nařízení vlády.

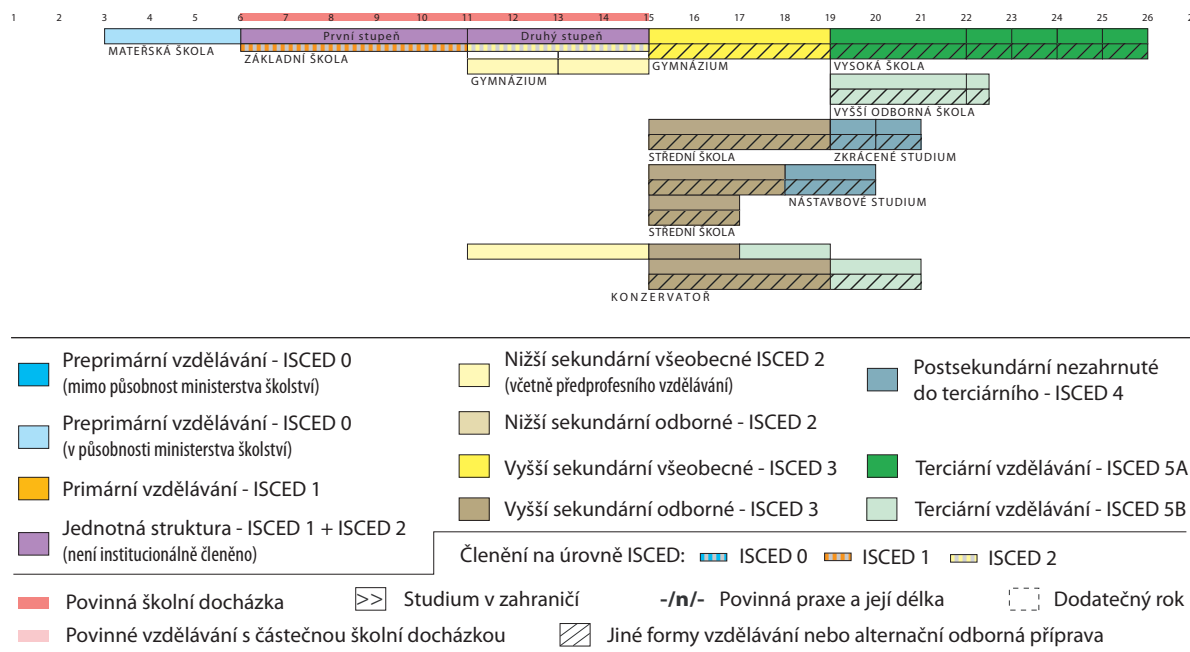
Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních (č. 109/2002 Sb.) upravuje výchovu dětí a mladistvých bez patřičného rodinného zázemí nebo s poruchami chování.

Zákon o vysokých školách (č. 111/1998 Sb., mnohokrát novelizovaný) umožnil rozvoj neuniverzitního a soukromého sektoru v oblasti vysokého školství. Změnil právní postavení vysokých škol, které už (s výjimkou vysokých škol vojenské a policejní) nejsou institucemi státními, ale veřejnoprávními a disponují vlastním majetkem a širokou autonomií.

V květnu 2006 (s platností od srpna 2007 plně) vstoupil v platnost zákon č. 179/2006 Sb. o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání. Tento zákon umožňuje dospělým získat plnohodnotný doklad o kvalifikaci dosažené prostřednictvím praxe a kursů, aniž by museli chodit do školy.

1. POČÁTEČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A ODBORNÁ PŘÍPRAVA: ORGANIZACE, FINANCOVÁNÍ A ZAJIŠŤOVÁNÍ KVALITY

1.1 Organizace počátečního vzdělávání a odborné přípravy

Mateřská škola poskytuje předškolní vzdělávání dětem ve věku 3-5 let. Vzdělávání není povinné, účast je však vysoká, v předškolním roce téměř 93 % dětí v příslušném věku. Dětem do 3 let jsou určeny jesle, které však nejsou součástí školské soustavy, nýbrž jsou v kompetenci Ministerstva zdravotnictví; vzhledem k tříleté mateřské dovolené je navštěvuje jen 0,5 % příslušné věkové skupiny.

Povinná školní docházka je devítiletá (6-15 let věku, vzdělávací úrovně ISCED 1+2). Žáci ji uskutečňují převážně (téměř 80 % příslušné populace) společně v základních školách organizovaných do dvou stupňů (5+4). Počínaje druhým stupněm však existují možnosti pokračovat v povinném vzdělávání v gymnáziích (po 5. ročníku v osmiletém, po 7. ročníku v šestiletém), popř. v konzervatořích.

Po splnění povinné školní docházky pokračuje 96 % populace (vztaženo k populaci 15-18 let) v nepovinném vyšším sekundárním vzdělávání, a to buď ve všeobecném v gymnáziích, která jsou kromě uvedených osmi- a šestiletých i čtyřletá (přes 20 % populace) nebo v odborném v ostatních středních školách (48,5 % ve čtyřletých oborech ukončených maturitní zkouškou, 23 % v dvou- až tříletých oborech s výučním listem, a v některých dalších oborech), popř. v konzervatořích. Alespoň vyšší sekundární vzdělání (ISCED 3) získá 94 % populace ve věku 25 až 34 let (2007).

Ti, kdo ukončili vyšší sekundární vzdělání v oborech s výučním listem, mohou pokračovat nástavbovým studiem, které má úroveň ISCED 4A a je ukončeno maturitní zkouškou, nebo si rozšířit kvalifikaci ve studiu zkráceném.

Ti, kdo získali vzdělání ukončené maturitní zkouškou (ISCED 3A, popř. 4A – přes 72 % populace), mohou pokračovat na terciární úrovni, a to buď na vyšších odborných školách (ISCED 5B), nebo na vysokých školách (ISCED 5A a 6). Z absolventů s maturitní zkouškou z roku 2008 bylo v témže roce zapsáno do terciárního vzdělání 60 %. Kromě toho mají absolventi s maturitní zkouškou možnost rozšířit si kvalifikaci v postsekundárních programech středních škol (v tzv. zkráceném studiu).

Zastoupení soukromých a církevních škol a jejich žáků ve šk. roce 2008/09 představovalo v mateřských školách 2,2 % škol a 1,5 % žáků, v základních školách 2,6 % škol a 1,3 % žáků, mezi středními školami 25,7 % škol a 15,6 % žáků, mezi vyššími odbornými školami 33,2 % škol a 34,8 % studentů a mezi vysokými školami 63,3 % škol a 13,7 % studentů.

1.2 Rozdělení pravomocí

Státní správu ve školství vykonávají ředitelé škol a školských zařízení, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, Česká školní inspekce, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, popř. jiné ústřední orgány (Ministerstvo vnitra, Ministerstvo obrany ad.) v případě jimi zřizovaných škol a školských zařízení. V případě vysokých škol je správním orgánem Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy; kromě oblastí uvedených v názvu je v jeho kompetenci i oblast vědy. Pouze státní školy mají vedle MŠMT jako správní orgány i své zřizovatele – Ministerstvo obrany a Ministerstvo vnitra.

Samosprávu ve školství vykonávají školské rady, obce a kraje. Vysoké školy jsou samosprávné instituce.

Ústřední úroveň

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT, popř. ministerstvo školství nebo ministerstvo) řídí výkon státní správy ve školství, připravuje pro ně legislativní normy a odpovídá za koncepci, stav a rozvoj vzdělávací soustavy jako celku (a to uvnitř státu i směrem k zahraničí).

Ministerstvo připravuje legislativní normy pro výkonné i operativní činnosti.

Ministerstvo určuje centrální vzdělávací politiku a celkovou strategii, a to tím, že zpracovává a zveřejňuje dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně-vzdělávací soustavy, který předkládá ke schválení vládě. Vláda ho předkládá k projednání oběma komorám Parlamentu. Ministerstvo metodicky řídí a koordinuje tvorbu dlouhodobých záměrů vzdělávání a rozvoje výchovně-vzdělávací soustavy na úrovni krajů. Dlouhodobé záměry se od r. 2009 zpracovávají a vyhodnocují jednou za čtyři roky.

Ministerstvo každoročně předkládá vládě výroční zprávu o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy. Vychází přitom z výročních zpráv, které zpracovávají kraje a Česká školní inspekce, a z dalších podkladů.

Ministerstvo určuje obsah vzdělávání. Zákonem předpokládaný Národní program vzdělávání jako politický dokument projednáváný nejen s odborníky z oblasti vědy, ale i s ústředními odborovými orgány, s představiteli zaměstnavatelů a s kraji, projednáváný dále vládou a schvalovaný oběma komorami Parlamentu nebyl dosud zpracován.

Pro každou vzdělávací úroveň, pro jednotlivé obory na těchto úrovních a pro jazykové a základní umělecké vzdělávání vydává ministerstvo rámcové vzdělávací programy, které jsou závazným základem pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Akredituje vzdělávací programy pro jednotlivé vyšší odborné školy.

V oblasti pracovněprávní ministerstvo:

- určuje míru vyučovací povinnosti učitelů na jednotlivých druzích škol, která je poté publikována formou nařízení vlády,
- určuje předpoklady pro odbornou a pedagogickou způsobilost pedagogických pracovníků, které jsou pak publikovány formou zákona,
- stanovuje formou vyhlášky zásady pro sestavování konkursních komisí na vybrané funkce ve školství,

- jmenuje a odvolává ředitele institucí, které přímo zřizuje, a ústředního školního inspektora.

MŠMT pozbylo většiny svých zřizovatelských kompetencí. Nadále je zřizovatelem jen několika desítek školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, ve zvlášť stanovených případech může být zřizovatelem některých škol a několika přímo řízených organizací, které se zabývají statistickým sledováním, obsahem vzdělávání, pedagogickým poradenstvím, dalším vzděláváním pedagogických pracovníků apod.

S ohledem na povinnost státu zajistit funkčnost, efektivitu a soudržnost vzdělávací soustavy České republiky jako celku vede ministerstvo rejstřík škol a školských zařízení všech zřizovatelů. Zápisem do něho vzniká škole právo poskytovat vzdělávání ve stanoveném oboru, formě a rozsahu a nárok na finanční prostředky z příslušných veřejných rozpočtů maximálně v rozsahu daném zápisem. Vedení rejstříku mateřských škol a některých školských zařízení, jejichž působnost je ryze místní, je delegováno na krajskou úroveň.

Ve vysokém školství ministerstvo zpracovává a každoročně aktualizuje dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol a projednává a vyhodnocuje dlouhodobé záměry jednotlivých veřejných vysokých škol a jejich aktualizaci; rozděluje finanční prostředky ze státního rozpočtu a kontroluje jejich využití; na základě stanoviska Akreditační komise rozhoduje o udělení akreditace studijním programům vysokých škol. Dále je v působnosti MŠMT jmenování správních rad veřejných vysokých škol (po projednání s rektorem, který je jmenován prezidentem republiky) a registrace vnitřních předpisů vysokých škol, již teprve nabývají platnosti.

V oblasti financování škol ministerstvo odpovídá za uplatňování státní finanční politiky v odvětví školství (viz 1.5).

Jednotlivé obory vzdělávání (na všech úrovních vzdělávání včetně vysokých škol) jsou zařazovány do tzv. kmenových oborů vzdělání podle Klasifikace kmenových oborů vzdělání (KKOV). Tato klasifikace zůstává od roku 2009 pouze v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, zatímco Český statistický úřad začal od roku 2008 používat jako novou státní klasifikaci ISCED 97.

Regionální úroveň

Kraje se plně ujaly svých kompetencí ve školství od 1. 1. 2003. Členové zastupitelstva (voleného občany) mezi sebou volí radu v čele s hejtmanem. Zastupitelstvo kraje zřizuje vždy výbor pro výchovu, vzdělávání a zaměstnanost (nejméně pětičlenný). Správu školství zajišťuje příslušný odbor krajského úřadu.

Krajský úřad zpracovává dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v kraji, a to v souladu s dlouhodobým záměrem České republiky. Vychází přitom z analýzy dosavadního vývoje vzdělávání, z demografických předpokladů, z vývoje trhu práce a z hospodářských cílů na svém území. Stanoví cíle pro jednotlivé oblasti vzdělávání, strukturu vzdělávací nabídky, tj. strukturu oborů a jejich kapacitu, a návrh na financování. Část dlouhodobého záměru, která se týká škol zřizovaných krajem, předkládá rada kraje zastupitelstvu kraje ke schválení. Pak ho předkládá ministerstvu k vyjádření a poté zveřejňuje. Od r. 2009 byla stanovena periodičita čtyřletá místo dosavadní dvouleté.

Každoročně zpracovává krajský úřad výroční zprávu o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v kraji.

Kraje jsou zřizovateli vyšších odborných škol, středních škol a dále škol a školských zařízení pro žáky s postižením (včetně mateřských a základních škol), středních škol s vyučovacím jazykem národnostní menšiny, jazykových škol s právem státní jazykové zkoušky, základních uměleckých škol a školských zařízení sloužících uvedeným školám včetně zařízení pro zájmové vzdělávání a dalších institucí.

Protože Česká republika má vysoký počet obcí, z nichž některé jsou velmi malé, byl ustaven řídicí mezičlánek, jímž jsou tzv. obce s rozšířenou působností, které plní vymezené funkce v rámci státní správy pro školy a školská zařízení zřizované obcemi, a to především v oblasti financování (viz 1.3)

Na úrovni vysokých škol se regionální zájmy prosazují prostřednictvím regionálních zástupců ve správních radách vysokých škol.

Místní úroveň

Obce jsou důležitou složkou veřejné správy. Státní správu ve školství obce v současné době nevykonávají vůbec. V rámci samosprávy jsou odpovědné za zajištění podmínek pro povinnou školní docházku a pro předškolní vzdělávání v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Obce nebo svazky obcí zřizují a po ekonomické stránce spravují mateřské školy a základní školy (včetně škol s vyučovacím jazykem národnostní menšiny), zařízení školního stravování, event. též základní umělecké školy, školská zařízení pro zájmové vzdělávání (mimoškolní činnost), školská účelová zařízení či další instituce. Zajišťují, aby bylo poskytováno školní stravování a zabezpečena péče o žáky mimo vyučovací dobu (s podstatnou finanční pomocí státu).

Autonomie škol

Všechny školy získaly ze zákona právní subjektivitu, a tím i vyšší stupeň autonomie. Ředitelé škol jsou jmenováni zřizovatelem (obcí, krajem nebo ministerstvem, popř. jiným subjektem) na základě konkursního řízení. Podle školského zákona mohou být odvoláni pouze ze zákonem stanovených důvodů.

Ředitelé mají plnou odpovědnost nejen za kvalitu a efektivitu vzdělávacího procesu (včetně tvorby vzdělávacích programů školy a volby učebnic), ale také za hospodaření školy, za přijímání a propouštění pedagogických pracovníků a za vztahy se zřizovatelem a veřejností. Některé základní školy a další vzdělávací zařízení jsou v zájmu dostupnosti zřizovány i pro malé počty žáků. Minimální velikost škol a tříd jsou předepsány, výjimky povoluje zřizovatel za podmínky, že zvýšené náklady sám uhradí.

Podle školského zákona musí zřizovatel školy zřídit školskou radu, která umožní rodičům, zletilým žákům, zřizovateli, zaměstnancům a dalším zainteresovaným podílet se na správě školy.

Veřejným vysokým školám byla poskytnuta autonomie ve všech oblastech řízení. Samosprávná působnost zahrnuje vnitřní organizaci institucí, především ustavování samosprávných akademických orgánů, obsah i organizaci studia, pracovněprávní vztahy i hospodaření. Vykonává ji akademický senát (zastupitelský orgán, v němž je nejméně třetina a nejvýše polovina studentů), rektor, vědecká (umělecká) rada a disciplinární komise. Dalšími orgány jsou správní rada, která dbá na uplatňování veřejného zájmu v činnosti školy a na řádné hospodaření s majetkem, a kvestor. Samosprávné orgány existují i na úrovni fakult, ty však nejsou právními osobami. Vysoké školy mají i orgán reprezentace, složený z delegovaných členů akademických obcí, jímž je Rada vysokých škol.

Státní vysoké školy, jimiž jsou Univerzita obrany a Policejní akademie ČR, jsou zřizovány příslušnými ministerstvy. Jejich autonomie je omezená: nemají ustavenou správní radu, nemají autonomii v oblasti mezd, jejich rozpočet je napojen na rozpočet příslušného ministerstva; Univerzita obrany nemá právní subjektivitu.

Poradní a pomocné orgány

Vrcholným poradním orgánem na národní úrovni je tripartitní Rada hospodářské a sociální dohody (vláda – zaměstnavatelé – odbory). V oblasti vědy a výzkumu je poradním orgánem Rada pro výzkum, vývoj a inovace, jejímž místopředsedou je ministr školství.

Ministerstvu školství při rozhodování o rozvoji vzdělávání a jednotlivých úrovních školského systému, při uznávání vzdělávacích institucí, při řešení ekonomických otázek apod. pomáhají různé orgány. Jsou to buď instituce přímo řízené ministerstvem (např. za účelem zpracování statistických dat, zpracovávání vzdělávacích programů, tvorbu hodnotících nástrojů), nebo poradní orgány sestavené ad hoc.

1.3 Financování

Výdaje na vzdělávání v České republice plynou v rozhodující míře z veřejných zdrojů.

V souladu se správními kompetencemi je převážná část prostředků státního (centrálního) rozpočtu poskytována prostřednictvím kapitoly Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Systém financování je od roku 1992 postaven nikoli na financování podle institucí, ale na metodě per capita, jíž se rozděluje většina prostředků rozpočtové kapitoly školství.

Další prostředky poskytují zřizovatelé škol a školských zařízení, tedy kraje a obce, a to ze svých rozpočtů. Jejich příjmy pocházejí z daní vybíraných většinou centrálně; stanoveným procentem jsou pak přidělovány krajům a obcím.

Ministerstvo:

- stanovuje základní principy financování škol a školských zařízení,
- předkládá podklady pro sestavení návrhu státního rozpočtu,
- stanoví závazné zásady pro přidělování prostředků,
- přiděluje prostředky školám a školským zařízením, které zřizuje samo nebo které zřizuje církve,
- přiděluje prostřednictvím krajů finanční prostředky institucím, které zřizují kraje a jiní zřizovatelé,
- přiděluje finanční prostředky nad stanovený rozsah školám a školským zařízením všech zřizovatelů, pokud v nich probíhají pokusné či rozvojové programy vyhlášené ministerstvem,
- přiděluje finanční prostředky veřejným a v omezené míře i soukromým vysokým školám,
- kontroluje využití přidělených prostředků.

Financování škol a školských zařízení zřizovaných kraji a obcemi (ISCED 0 AŽ 5B)

Kapitálové výdaje škol a školských zařízení a provozní výdaje, které nejsou přímými vzdělávacími výdaji, hradí jejich zřizovatelé.

Finanční prostředky na přímé vzdělávací výdaje, tj. zejména na platy učitelů a ostatních pracovníků a na učební pomůcky, hradí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Tyto prostředky jsou rozdělovány prostřednictvím rozpočtů krajů, a to na základě počtu žáků a stanovených jednotkových výdajů – normativů. Republikové normativy stanoví ministerstvo pro čtyři věkové kategorie odpovídající jednotlivým vzdělávacím úrovním: 3-5, 6-15, 16-18 a 19-21 let. Pátý normativ je stanoven pro děti/žáky umístěné v zařízeních ústavní výchovy.

Krajský úřad na základě zásad a ukazatelů definovaných ministerstvem stanoví krajské normativy přímých vzdělávacích výdajů na jednotku výkonu, tj. na žáka v daném druhu školy a v příslušném vzdělávacím programu. Vychází přitom ze svého dlouhodobého záměru, z náročnosti vzdělávacích programů apod. Krajské normativy zahrnují i zvýšené výdaje spojené s výukou osob se speciálními vzdělávacími potřebami. Krajský úřad přiděluje objem prostředků (vypočtený vynásobením

příslušného krajského normativu počtem žáků) školám a školským zařízením, které zřizuje, a základním školám a mateřským školám, které zřizují obce.

Všechny školy mohou z vlastní iniciativy využívat i další finanční zdroje, např. od sponzorů, od budoucích zaměstnavatelů prostředky z pronájmu místností či sportovišť atd.

Financování veřejných a státních vysokých škol

Veřejné vysoké školy hospodaří s vlastním majetkem, který jim byl svěřen zákonem o vysokých školách v roce 1999. Jejich činnost je však z rozhodující části financována státem přímo. Objem prostředků věnovaných na vysoké školství je každoročně stanovován zákonem o státním rozpočtu. Poměr běžných a kapitálových výdajů je zhruba 80:20. Pravidla pro přidělování prostředků vysokým školám se posměňují tak, aby umožňovaly ovlivňovat činnost vysokých škol v souladu s prioritami dlouhodobého záměru pro oblast vysokých škol.

Vzdělávání je z 80 % financováno prostřednictvím jednotkových nákladů – normativů – stanovovaných na studenta a od r. 2005 též na absolventa. Studijní programy jsou podle finanční náročnosti poskytované přípravy rozděleny do sedmi skupin oborů s koeficienty náročnosti od 1 do 5,9. Celková dotace je stanovena jako součin základního normativu, popř. normativu na absolventa, které jsou každoročně vyhlášovány ministerstvem, koeficientů finanční náročnosti programů a počtu studentů/absolventů v jednotlivých programech. Do počtu financovaných studentů se započítávají pouze studenti, kteří nepřekročili stanovenou délku studia o více než rok. Nárůst nově přijímaných musí respektovat výsledky dohodovacích řízení jednotlivých vysokých škol s ministerstvem; pokud vysoká škola dohodnuté limity překročí, započtou se pouze limity. Další prostředky poskytuje stát na investice, které jsou posuzovány individuálně na základě žádostí vysokých škol. Podle uvedených pravidel dostávají vysoké školy přes 80 % všech neinvestičních prostředků. Podle zvláštních pravidel dále dostávají prostředky na výzkum a vývoj a prostředky na stravování a ubytování studentů.

Vlastní příjmy vysokých škol, které činí zhruba 25 % veškerých příjmů veřejných vysokých škol, pocházejí z hospodaření s majetkem, z vlastní vzdělávací, vědecké, výzkumné, vývojové a inovační činnosti a z poplatků. Platí se za přijímací řízení, za studium delší než je standardní doba prodloužená o jeden rok, za studium v druhém studijním programu a za studium v cizím jazyce. Vysoké školy mají dále příjmy z programů celoživotního vzdělávání, které nejsou studiem ve smyslu vysokoškolského zákona.

Státní vysoké školy jsou financovány svými zřizovateli, tj. Univerzita obrany Ministerstvem obrany a Policejní akademie ČR Ministerstvem vnitra.

Financování soukromých škol

Soukromé a církevní školy mohou vyžadovat školné, církevní školy je zpravidla nevyžadují. Výše školného není nikterak regulována.

Soukromé školy dostávají státní dotace na neinvestiční výdaje z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy prostřednictvím krajských úřadů. Výdaje na investice jsou kryty ze školného a z jiných soukromých zdrojů. Nicméně v celkovém objemu zdrojů převažují prostředky ze státního rozpočtu.

Normativy pro jednotlivé druhy soukromých škol a obory vzdělávání každoročně stanoví ministerstvo na základě zákona o poskytování dotací soukromým školám. Dotace může být soukromé škole poskytnuta na základě smlouvy uzavřené s příslušným krajským úřadem. Ta stanoví rozsah vzdělávací činnosti a procento z příslušného normativu. Školy dostávají buď dotaci základní, jež je určitým procentem průměrných finančních výdajů analogické instituce veřejné a je poskytována každé instituci zařazené do sítě, která o dotaci požádá, popř. dotaci zvýšenou. Základní i zvýšené procento dotace je stanoveno zákonem. Základní dotace se pohybují od 80 % pro speciální školy přes 60 % pro mateřské školy, základní školy, střední školy a vyšší odborné školy až k 50 % pro ostatní školy a

zařízení. Na základě smlouvy může být dotace zvýšena až na 90 % příslušného normativu u středních škol a vyšších odborných škol, u mateřských, základních a speciálních škol až na 100 %. Podmínkou pro poskytnutí zvýšené dotace je pobírání základní dotace alespoň jeden rok, průměrné nebo lepší hodnocení školy Českou školní inspekcí, právní forma obecně prospěšné společnosti, nebo (v případě jiné právní formy) závazek, že celý zisk školy bude vynaložen na vzdělávací výdaje. Dotace se poskytuje na skutečný počet žáků v oborech a formách vzdělávání uvedených ve školském rejstříku (viz 1.2).

Církevní školy a školská zařízení dostávají státní dotace na neinvestiční výdaje podle stejných norem jako školy soukromé, a to přímo z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Soukromé vysoké školy vznikaly po r. 1998 jako malé instituce, a to ve vysokém tempu, takže dnes svým počtem převyšují počet vysokých škol veřejných (viz 1.1). O státní dotaci mohou žádat jen v případě, že působí jako obecně prospěšné společnosti, nebo v případě, že před udělením souhlasu působit jako soukromá vysoká škola působily jako soukromá vyšší odborná škola a byla jim poskytována dotace. Dotaci, s ohledem na pravidla o rovnosti hospodářské soutěže v EU, mohou získat jen na uskutečňování studijních programů ve veřejném zájmu, jinak jen do výše 200 tis. € během tří po sobě následujících let.

1.4 Zajišťování kvality

Hodnocení jednotlivých škol a školských zařízení provádí Česká školní inspekce jako orgán státní správy ve školství podřízený ministerstvu školství. Jejím úkolem je zjišťovat a hodnotit ve školách (s výjimkou škol vysokých) a ve školských zařízeních výsledky vzdělávání, kvalitu správního a pedagogického řízení, pracovní podmínky učitelů, vyučovací materiály a vybavení, vykonávat veřejnosprávní kontrolu využívání finančních prostředků státního rozpočtu a kontrolovat dodržování obecně závazných předpisů. V čele inspekce je ústřední školní inspektor, který je jmenován ministrem školství. Česká školní inspekce se člení na ústředí a na inspektoráty. Inspekce jsou organizovány podle plánu navrženého ústředním školním inspektorem a schváleného ministrem školství, popř. na základě stížností či jiných podnětů. Výstupem inspekční činnosti jsou inspekční nebo tematické zprávy, protokoly o kontrole, a dále výroční zpráva, která obsahuje souhrnné hodnocení výchovně-vzdělávací soustavy. V roce 2008/09 působilo 282 školních inspektorů.

Učitele hodnotí ředitel, ředitele hodnotí zřizovatel.

Školským zákonem (a příslušnou vyhláškou) byla povinnost zpracovávat nejméně jednou za dva roky vlastní hodnocení školy jako podklad pro hodnocení Českou školní inspekcí a pro zpracování výroční zprávy uložena také školám. Většina škol toto hodnocení zpracovávala poprvé v roce 2007.

Hodnocení škol a školských zařízení má provádět také jejich zřizovatel podle kritérií, která předem zveřejní.

Hodnocení soukromých a církevních škol provádí Česká školní inspekce analogicky jako hodnocení škol veřejných.

Podkladem pro vyhodnocování situace v regionálním školství jsou i tematicky zaměřená rychlá šetření zadávaná ministerstvem školství a prováděná Ústavem pro informace ve vzdělávání.

O kvalitu vysokého školství pečuje Akreditační komise. Hodnotí činnost vysokých škol a kvalitu akreditovaných činností a zveřejňuje výsledky hodnocení. Zjistí-li Akreditační komise nedostatky při uskutečňování akreditovaných činností, doporučí vysoké škole nebo spolupracující právnické osobě, aby v přiměřené lhůtě zjedнала nápravu. Není-li situace napravena, může Akreditační komise navrhnout ministerstvu školství omezení, pozastavení či odejmutí akreditace.

Další poznatky o školství přinášejí mezinárodní srovnání (PISA, TIMSS a další) a studie OECD.

Souhrnné hodnocení s využitím všech uvedených zdrojů přináší každoročně výroční zprávy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, které jsou podkladem pro dlouhodobé záměry ve vzdělávání (viz 1.2).

2. PREPRIMÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Předškolní vzdělávání v mateřské škole má dlouhou a specificky národní tradici. Je určeno dětem ve věku od 3 do 6 let, účastní se ho ale i děti starší s odkladem povinné školní docházky, výjimečně děti mladší. Docházka není povinná, navštěvuje je však 76,5 % tříletých, 89,4 % čtyřletých a 92,8 % pětiletých dětí (údaje za rok 2008/09). Obec je povinna zajistit dítěti, které má v místě obce trvalé bydliště, rok před zahájením povinné školní docházky umístění v mateřské škole. Školy a třídy jsou koedukované.

Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání, napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.

Vzdělávání v mateřské škole se řídí školským zákonem, vyhláškou o předškolním vzdělávání a některými dalšími vyhláškami.

Mateřské školy jsou zpravidla samostatné právní subjekty, zřizují je obvykle obce nebo svazky obcí. Financování mateřských škol zajišťuje zřizovatel s výjimkou nákladů na mzdy a pomůcky hrazených ze státního rozpočtu.

Školy mohou od rodičů vybírat příspěvek na částečnou úhradu až do výše 50 % neinvestičních nákladů vynaložených na jedno dítě (s výjimkou výdajů vzdělávacích), v soukromých a církevních školách není úplata za vzdělávání omezena. Poslední předškolní rok je ve veřejných a státních školách bezplatný. Rodiče dále přispívají na stravování, které je subvencováno.

Pro děti se sociálním znevýhodněním v posledním roce před nástupem povinné školní docházky se při základních školách (viz kap. 3) zřizují přípravné třídy, které odpovídají preprimární úrovni vzdělávání.

Tradiční institucí pro péči o děti mladší tří let jsou jesle, jejichž zřizovateli jsou zpravidla velké obce, které také zajišťují jejich financování. Tato péče spadá do působnosti Ministerstva zdravotnictví. Po roce 1990 však jeslí významně ubylo, v roce 2008 bylo v 46 jeslích 1413 míst. Stát podporuje formou mateřské dovolené a rodičovského příspěvku především péči o nejmenší děti v rodině.

Ve školním roce 2008/09 bylo v 4 809 mateřských školách 301,6 tisíc dětí. Na jednu třídu připadalo v průměru 23,1 dětí.

2.1 Přijímání

Vzdělávání v mateřské škole je určeno dětem od 3 do 6 let. Ve zvláštních případech, kdy rodiče nemají jinou možnost, lze přijímat i mladší děti. Mateřské školy rovněž navštěvuje okolo 20 % dětí šestiletých a starších (poměřeno k populaci šestiletých), kterým byla školní docházka většinou na žádost rodičů odložena.

Přednostně se přijímají děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Dítě, které se přijímá, musí mít povinná očkování. Další kritéria přijetí stanovuje ředitel školy. V posledních letech roste počet nevyřízených žádostí o umístění dítěte v mateřské škole.

O zařazování dětí do přípravné třídy základní školy rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce dítěte a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení.

2.2 Časový rozvrh, třídy žáků, místo výuky

Mateřská škola je v provozu po celý školní rok (1. září až 31. srpna). Provoz lze podle místních podmínek omezit nebo přerušit v měsících červenci a/nebo srpnu. Dětem lze zabezpečit pobyt v jiné mateřské škole. Mateřské školy jsou zřizovány jako instituce s péčí celodenní, která výrazně převažuje či polodenní. V provozu jsou obvykle od pondělí do pátku, mohou však být zřizovány i jako instituce internátní. Mateřské školy jsou obvykle otevřeny 10 až 11 hodin denně a rodiče mohou po dohodě jejich služby využívat podle vlastních potřeb. Kromě výuky zajišťují hry, vycházky, odpočinek (spánek) a stravování dětí, součástí areálu mateřské školy bývá zahrada s hřištěm.

Průměrná velikost mateřské školy je 62,7 dítěte (20008/09). Minimální počet dětí ve třídě je průměrně 18 (15, je-li škola jednotřídní), maximální 24. Péči o skupinu dětí jsou pověřeni jeden či dva učitelé v závislosti na počtu dětí ve skupině a na délce výuky.

Třídy v mateřské škole lze sestavovat podle věkových úrovní nebo podle úrovní přizpůsobivosti či pokročilosti nebo do skupin věkově a pokročilostí smíšených. Uplatňuje se i integrace dětí se zdravotním postižením. V těchto případech je stanovený počet dětí v oddělení snížen (na 12-19).

Přípravné třídy jsou součástí základní školy, mají 7 až 15 žáků.

2.3 Obsah vzdělávání

V roce 2004 vydalo ministerstvo školství Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV). Na základě tohoto programu zpracovala každá mateřská škola vlastní školní vzdělávací program.

RVP PV je členěn do těchto vzdělávacích oblastí: Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika (Jazyk a řeč, Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace a Sebepojetí, city, vůle), Dítě a ten druhý, Dítě a společnost a Dítě a svět. Hlavními složkami programu jsou dále spontánní hry a pohybové činnosti dětí, z nichž část se odehrává ve venkovních prostorách mateřské školy, popřípadě na vycházkách či exkursích. Rozvoj osobnosti a socializace rovněž podporují činnosti spojené s literární, uměleckou a mravní výchovou. Všechny činnosti zdůrazňují citové zapojení a podporují ducha účasti. Důležitou součástí režimu je spánek a pobyt venku. Školní vzdělávací program mj. uvádí, jaké přístupy, formy a metody práce škola uplatňuje.

Na základě školního vzdělávacího programu a v souladu s ním by si měl pedagog připravovat svůj plán – třídní vzdělávací program tak, aby svým obsahem odpovídal věku, možnostem, zájmům a potřebám dětí konkrétní třídy a svou formou způsobu práce pedagoga. Pedagogové si je připravují povětšinou průběžně a operativně je dotvářejí a upravují.

Mateřské školy rozšiřují nabídku programů např. o cizí jazyky, plavání, umělecké aktivity, řečovou terapii a programy pro nadané děti. Na základě dohody mezi Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a firmou IBM se některé mateřské školy zúčastňují od roku 2002 programu pro zavádění počítačů do škol (KidSmart Early Learning Programme).

Vzdělávací obsah přípravných tříd vychází z RVP PV a časový rozsah vzdělávání je dán počtem vyučovacích hodin 1. ročníku základního vzdělávání podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, tj. 18 až 22. Obsah vzdělávání je součástí školního vzdělávacího programu příslušné základní školy.

2.4 Hodnocení

Učitelé odborně posuzují vývoj dětí, nejde však o hodnocení jejich výkonu ve vztahu k dané normě, ani o porovnávání jednotlivých dětí a jejich výkonů mezi sebou. Každá mateřská škola, popř. každý

jednotlivý pedagog, si může zvolit či vytvořit svůj systém sledování a hodnocení rozvojových pokroků dětí. Pokud se ve vývoji dítěte vyskytnou nepravidelnosti a problémy, přistupuje mateřská škola po dohodě s rodiči k pedagogickým, psychologickým či lékařským konzultacím a k tvorbě individuálně zaměřených kompenzačních a rozvíjejících programů.

Pro přechod do základní školy viz úvod ke kapitole 3.

Učitel přípravné třídy zpracovává na konci druhého pololetí školního roku zprávu o průběhu předškolní přípravy dítěte v daném školním roce.

2.5 Učitelé

Učitelé mateřských škol mohou získat plnou kvalifikaci studiem ve čtyřletých pedagogických oborech středních škol zakončených maturitní zkouškou (ISCED 3A), dokladem vzdělání je vysvědčení o maturitní zkoušce. Další možností je tříleté studium na vyšších odborných školách, které se ukončuje absolutoriem, absolventi získávají vyšší odborné vzdělání (ISCED 5B) a titul diplomovaný specialista (DiS.), dokladem vzdělání je vysvědčení o absolutoriu. Ke kvalifikaci lze dospět i tříletým bakalářským, příp. i navazujícím dvouletým magisterským studiem na pedagogických fakultách vysokých škol (ISCED 5A). Studium se ukončuje státní závěrečnou zkouškou, jejíž součástí je obhajoba bakalářské, resp. diplomové práce, absolventi získávají vysokoškolský diplom a dodatek k diplomu a titul bakalář (Bc.), resp. magistr (Mgr.).

V přepočtu na plné úvazky bylo v mateřských školách ve školním roce 2008/09 zaměstnáno 23 567,8 učitelek/učitelů. Na jednoho připadalo 12,8 dětí.

Další vzdělávání učitelů viz v kapitole 4.1.6.

3. ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ (PRIMÁRNÍ A NIŽŠÍ SEKUNDÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ)

Základní vzdělávání zahrnuje primární a nižší sekundární vzdělávání. Účastí v základním vzdělávání žáci plní povinnou školní docházku.

Základní vzdělávání navazuje na předškolní vzdělávání a na výchovu v rodině, žákům má pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání.

Poskytování základního vzdělávání upravuje školský zákon schválený v září 2004 s platností od 1. 1. 2005. Organizaci základního vzdělávání, počty žáků ve školách a třídách, podmínky pro poskytování učebnic a školních potřeb upravuje vyhláška ministerstva školství o základním vzdělávání. Vyhláškou ministerstva školství je upravena také organizace školního roku.

Od roku 1996/1997 činí délka povinné školní docházky i základního vzdělávání 9 let. Děti ve věku povinné školní docházky (6-15 let) navštěvují převážně základní školu. Základní škola má dva stupně: první stupeň tvoří 1.-5. ročník (odpovídá ISCED 1) a druhý stupeň 6.-9. ročník (odpovídá ISCED 2). Žáci, jejichž rodiče o to požádají a kteří vyhoví podmínkám přijímacího řízení, mohou počínaje 6. nebo 8. ročníkem plnit povinnou školní docházku na víceletém gymnáziu (viz 4.1), popř. na osmileté konzervatoři (viz 4.2). Úspěšným ukončením povinné školní docházky (vzdělávacího programu základní vzdělávání) dosahuje žák od r. 2005 stupně základní vzdělání (ISCED 2A). Vysvědčení jsou od tohoto roku opatřena doložkou o získání tohoto stupně vzdělání.

V září 1998 bylo jako experiment schváleno domácí vyučování. Od r. 2005 je novým školským zákonem kodifikováno jako individuální vzdělávání, povoluje ho ředitel spádové školy, a to pouze na prvním stupni základní školy. Od školního roku 2007/08 se pilotně ověřuje individuální vzdělávání žáků druhého stupně základní školy. V roce 2008/09 se v rodinách vzdělávalo 433 žáků. Školy i třídy jsou koedukované.

Od roku 1990 jsou základní školy zřizovány převážně obcemi. Základní škola může být spojena se školou mateřskou.

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mohou být integrováni v běžných třídách. Vyžaduje-li to povaha zdravotního postižení, zřizují se pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením školy, popřípadě v rámci školy jednotlivé třídy s upravenými vzdělávacími programy. Žáci s těžkým mentálním postižením, žáci s více vadami a žáci s autismem mají právo se vzdělávat v základní škole speciální, nejsou-li vzdělávání jinak. Ukončením vzdělávacího programu této školy získávají základy vzdělání (ISCED 2C).

Pokud byl v obci zřízen výbor pro národnostní menšiny, zřizuje se třída nebo škola se vzděláváním v jazyce národnostní menšiny.

Vzdělávání ve veřejných a státních základních školách je bezplatné.

Žákům plnícím povinnou školní docházku se bezplatně poskytují učebnice a učební texty, které jsou schváleny ministerstvem školství. Žáci prvních ročníků a přípravných tříd je nevracejí a kromě nich dostávají ve stanoveném rozsahu i základní školní potřeby.

Rodiče přispívají finančně:

- v rámci výuky na osobní školní potřeby žáka, na některé další učební materiály, na kursy konané mimo areál školy (plavání, bruslení, lyžování), na školu v přírodě;

- mimo rámec výuky na stravování, které je rozsáhle subvencované, na částečnou úhradu školní družiny či školního klubu (tj. školská zařízení pro zájmové vzdělávání) a na kursy zájmových aktivit.

V roce 2008/09 povinnou školní docházku plnilo 858,6 tisíc žáků. Na primární úrovni (ISCED 1) jich bylo 458,2 tisíc, na úrovni ISCED 2 v základních školách, gymnáziích a konzervatořích bylo 400,4 tisíc žáků.

V České republice bylo 4 133 základních škol. Celkem se na prvním a druhém stupni vzdělávalo 816 tisíc žáků. Na jednu třídu připadá v průměru 19,2 žáků.

3.1 Přijímání

Do školy jsou přijímáni žáci, kteří k 1. září příslušného školního roku dovršili šest let věku. Není-li dítě v tomto věku pro školu zralé, což se zjišťuje při zápisu, navštěvuje buď dále mateřskou školu, nebo přípravnou třídu. Přípravné třídy zřizují školy základní. Přípravné třídy mají malé počty žáků, s nimiž pedagogové pracují individuálně, někdy využívají i asistenta. Z přípravných tříd vstupují do základních škol asi 2 % žáků. Dítě, které dovrší šestý rok věku v době od počátku školního roku do konce kalendářního roku, může být přijato do školy, je-li tělesně a duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce. Žák plní povinnou školní docházku ve svém školském obvodu (ve spádové škole), pokud zákonný zástupce (rodič) nezvolí pro žáka školu jinou.

3.2 Časový rozvrh, třídy/skupiny žáků, místo výuky

Školní rok začíná 1. září a končí 31. srpna následujícího roku. Letní prázdniny jsou v červenci a v srpnu. Jarní prázdniny trvají jeden týden, krátké prázdniny jsou na podzim, dále jsou prázdniny o Vánocích, o Velikonocích a na konci prvního pololetí.

Žáci navštěvují školu od pondělí do pátku. Kromě dopoledního vyučování mívají žáci jednou nebo dvakrát týdně také vyučování odpolední.

Povinná týdenní hodinová dotace je v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání v souladu se zákonem stanovena takto:

První stupeň ZŠ	Druhý stupeň ZŠ
1. ročník – 18-22 h	6. ročník – 28-30 h
2. ročník – 18-22 h	7. ročník – 28-30 h
3. ročník – 22-26 h	8. ročník – 30-32 h
4. ročník – 22-26 h	9. ročník – 30-32 h
5. ročník – 22-26 h	

Vyučovací hodina trvá 45 minut. V rámci učebního plánu může výuka probíhat v menších celcích než je vyučovací hodina nebo naopak v blocích.

V malých obcích existují v zájmu dostupnosti základní školy pouze s prvním (výjimečně pouze s druhým) stupněm (podle posledních údajů z roku 2004/2005 představovaly tyto školy 37,6 % všech základních škol a docházelo do nich přibližně 12 % žáků prvního stupně). Obvykle jde o školy málotřídní, tj. školy, ve kterých je výuka organizována společně pro několik ročníků prvního stupně.

Žáci jsou zařazováni do tříd podle věkového hlediska. Na prvním stupni mohou být třídy věkově smíšené.

Třídy se naplňují do počtu maximálně 30 žáků. Pokud jsou v nich integrováni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, počet žáků se snižuje; minimální průměrný počet žáků na třídu je 17. Škola tvořená samostatným prvním stupněm má podle počtu tříd v průměru minimálně 10-15 žáků na třídu. Celostátní průměr počtu žáků na třídu byl 20,3, na školu 212,8 (2008/09).

Školní budovy se využívají pouze pro jednu směnu žáků. O přístupu do budovy školy (např. po výuce) rozhoduje ředitel školy.

3.3 Obsah vzdělávání

Nový školský zákon (2005) stanovil dvoustupňovou strukturu vzdělávacích programů. Centrálně vydávané rámcové vzdělávací programy vymezují cíle, formu, délku a obsah vzdělávání a některé obecnější podmínky pro jeho realizaci včetně podmínek pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. V souladu s rámcovými vzdělávacími programy a s podmínkami školy vydává ředitel školy školní vzdělávací program. Zcela závaznou se výuka podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV, schváleného v srpnu 2004) stala od září 2007 počínaje 1. a 6. ročníky základních škol / 1. ročníky osmiletých gymnázií.

Významným dokumentem je stále ještě i Standard základního vzdělávání, jenž byl závazným dokumentem pro tvorbu v současnosti dobíhajících vzdělávacích programů Základní škola, Národní škola a Občanská škola, podle nichž školy mohou vyučovat nejpozději do konce školního roku 2011 (v 5. ročníku), popř. 2010 (v 9. ročníku). Cíle a obsah vzdělávání rozčleňuje do následujících sedmi oblastí: oblast jazyková, oblast matematiky, oblast přírodovědní, společenskovední, estetickovychovná, oblast zdravého životního stylu a oblast pracovních činností a technologií. Učební plány vzdělávacích programů Základní škola, Národní škola a Obecná škola byly postupně upravovány tak, aby byl umožněn plynulý přechod na vzdělávání podle RVP ZV.

Podle RVP ZV jsou v etapě základního vzdělávání za klíčové považovány: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní. RVP ZV vymezuje devět základních vzdělávacích oblastí (tvořených jedním nebo více vzdělávacími obory), průřezová témata a doplňující vzdělávací obory. Stanovuje povinný vzdělávací obsah oborů, tj. učivo a očekávané výstupy na konci jednotlivých období (1. stupeň se zde člení na 1. a 2. období: 1.-3. a 4.-5. ročník). Z jednoho vzdělávacího oboru lze vytvořit jeden nebo více vyučovacích předmětů nebo lze integrovat vzdělávací obsahy více oborů do tzv. integrovaného vyučovacího předmětu. Součástí RVP ZV je i rámcový učební plán.

Rámcový učební plán

Vzdělávací oblasti	Vzdělávací obory	Minimální časová dotace		Poznámky
		1. stupeň	2. stupeň	
		1.-5. ročník	6.-9. ročník*	
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura	35	15	ve všech ročnících
	Cizí jazyk	9	12	povinně od 3. ročníku (min. 3 hod. týdně v každém r.); možno zařadit již od 1. r.
Matematika a její aplikace		20	15	ve všech ročnících
Informační a komunikační technologie		1	1	alespoň jednou na 1. a alespoň jednou na 2. stupni
Člověk a jeho svět		12	-	pouze na 1. st., a to ve všech ročnících
Člověk a společnost	Dějepis	-	11	
	Výchova k občanství			
Člověk a příroda	Fyzika	-	21	

	Chemie			
	Přírodopis			
	Zeměpis			
Umění a kultura	Hudební výchova	12	10	ve všech ročnících
	Výtvarná výchova			
Člověk a zdraví	Výchova ke zdraví	-	10	na 1. st. součástí vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět
	Tělesná výchova	10		v každém ročníku min. 2 hod.
Člověk a svět práce		5	3	v každém ročníku
Průřezová témata (Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova, Mediální výchova)		P	P	nemusí být obsažena v každém ročníku
Disponibilní časová dotace		14	24	
Celková povinná časová dotace		118	122	

P = povinnost realizovat na daném stupni, časovou dotaci lze čerpat z disponibilní časové dotace

* nebo nižší ročníky víceletých gymnázií

Jak na 1., tak na 2. stupni jsou k dispozici disponibilní hodiny (na 1. stupni 14, na 2. stupni 24 hodin); využití těchto hodin je plně v kompetenci ředitele školy, využití celé disponibilní časové dotace v učebním plánu ŠVP je však závazné. Disponibilní časová dotace je určena:

- k realizaci průřezových témat;
- k posílení dotace jednotlivých vzdělávacích oblastí a oborů;
- k realizaci dalších povinných vzdělávacích obsahů dotvářejících zaměření školy;
- k realizaci doplňujících vzdělávacích oborů (např. oboru Dramatická výchova);
- k realizaci vzdělávacího obsahu oboru Další cizí jazyk v rozsahu minimálně 6 hodin, který musí být žákům nabídnut nejpozději od 8. ročníku (anglický jazyk musí škola povinně nabídnout žákům, kteří jej nezvolili jako Cizí jazyk), nebo k realizaci jiných volitelných obsahů ve stejné časové dotaci, z jejichž nabídky musí žák povinně zvolit, pokud si nevybral Další cizí jazyk;
- k posílení časové dotace tělesné výchovy ve dvou po sobě následujících ročnících 1. stupně, kde probíhá povinná výuka plavání;
- k realizaci vzdělávacích obsahů podporujících vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

RVP ZV obsahuje i přílohu pro žáky s lehkým mentálním postižením. Pro žáky s těžším mentálním postižením byl vydán samostatný Rámcový vzdělávací program pro základní školu speciální.

V souladu se zásadami a cíli vzdělávání lze ve školách vyučovat náboženství. Školy zřizované obcí nebo svazkem obcí je vyučují jako nepovinný předmět, pokud se k němu přihlásí alespoň 7 žáků.

Konkrétní vyučovací metody a postupy si volí učitel samostatně. Společné vzdělávací a výchovné strategie na úrovni vzdělávacího programu i jednotlivých předmětů uvádí školní vzdělávací program. Učebnice posuzuje MŠMT, a pokud jsou v souladu s cíli vzdělávání, uděluje jim schvalovací doložku. Školy mohou používat i další učebnice a učební texty, pokud nejsou v rozporu s cíli vzdělávání. Za volbu učebnic je odpovědný ředitel školy.

3.4 Hodnocení, postup a certifikace

Žáci na základní škole přecházejí do vyšších ročníků pouze na základě svých výsledků. Pokud žák v celkovém hodnocení na vysvědčení na konci školního roku neprospěl, do dalšího ročníku nepostupuje. Do dalšího ročníku však postoupí i žák, který již v rámci jednoho stupně ročník opakoval. Naopak mimořádně nadaného žáka lze na žádost rodičů a po doporučení školského poradenského zařízení přefadit do vyššího ročníku bez absolvování ročníku předchozího poté, co vykoná z příslušného učiva zkoušky.

Všichni žáci jsou hodnoceni průběžně v jednotlivých předmětech a v závěru každého pololetí, kdy se vedle výsledků vzdělávání z jednotlivých předmětů hodnotí i chování a celkový prospěch žáka.

Pravidla hodnocení žáků stanovuje v souladu s vyhláškou školní řád a jsou uvedena také ve školním vzdělávacím programu. Hodnocení musí být jednoznačné, srozumitelné, srovnatelné s předem stanovenými pravidly, věcné a všestranné. Uplatňuje se princip individuálního přístupu k žákovi. Používají se klasifikační stupně 1-5, slovní hodnocení, bodové (procentní) hodnocení, pořadí žáka v rámci třídy aj. Klasifikační stupně používají prakticky všechny školy, pouze na ně se omezuje méně než čtvrtina; nejčastěji se uvedené možnosti kombinují.

Průběžné hodnocení během roku se promítne do vysvědčení, které žáci dostávají na závěr prvního a druhého pololetí. Hodnocení na vysvědčení je možné jak klasifikačním stupněm, tak slovně, popř. kombinací obou způsobů, a to na základní i střední škole. V případě použití klasifikace je žák klasifikován stupni: 1 (výborný), 2 (chvalitebný), 3 (dobrý), 4 (dostatečný), 5 (nedostatečný). Na závěr základní školy se neskládá žádná zkouška, škola však žákovi vydá výstupní hodnocení o tom, jak žák dosáhl cílů vzdělávání stanovených zákonem. To vydává i v 5., resp. 7. ročníku v případě, že žák přechází na víceleté gymnázium nebo na konzervatoř.

Rodiče, resp. zákonní zástupci žáků mají ze zákona právo na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání svých dětí, informace o průběhu vzdělávání žáka jsou součástí školní dokumentace. Konkrétní způsob informování rodičů není centrálně stanoven.

Charakteristickým rysem povinné školní docházky v ČR je nízká míra školní neúspěšnosti. Ročník opakuje po řadu let v průměru méně než 1 % žáků (na prvním stupni méně než na druhém). Počet žáků ukončujících povinnou školní docházku v nižším než posledním ročníku základní školy se v posledních čtyřech letech pohyboval mezi 3-5 %, řada z těchto žáků však ve vzdělávání pokračuje na učilištích, kde získají profesní kvalifikaci. 94 % populace ve věkové skupině 25-34 dosáhlo přinejmenším vyššího sekundárního vzdělání – ISCED 3 (2007).

3.5 Poradenství

Poradenské služby na školách poskytují výchovní poradci a školní metodici prevence z řad učitelů, popř. školní psychologové nebo speciální pedagogové, které mohou školy zaměstnávat. Školy zajišťují především prevenci školní neúspěšnosti, prevenci sociálně patologických jevů, podporu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a mimořádným nadáním a kariérové poradenství. Škola může spolupracovat se školními poradenskými zařízeními. Pedagogicko-psychologické poradny zjišťují připravenost žáků na povinnou školní docházku a také speciální vzdělávací potřeby žáků běžných škol, poskytují poradenské služby žákům se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti nebo rizikem v osobnostním nebo sociálním vývoji, kariérové poradenství a metodickou pomoc a konzultace školám při péči o nadané žáky a zajišťují prevenci sociálně patologických jevů ve školách. V každém okrese působí alespoň jedno pracoviště. Speciálně pedagogická centra jsou zřizována převážně při speciálních školách a jejich úkolem je poskytovat poradenské služby, podpůrnou péči a odbornou pomoc při péči a vzdělávání pro žáky se zdravotním postižením, případně zdravotním

znevýhodněním; jde o žáky speciálních škol, žáky integrované do běžných škol i žáky s těžkým nebo kombinovaným postižením, kteří nemohou do školy docházet.

Informace o dalším studiu poskytují žákům také střední školy v rámci dní otevřených dveří a další instituce (blíže viz v kap. 4.1.5).

3.6 Učitelé

Příprava učitelů základních škol je svěřena vysokým školám, učitelé primární i nižší sekundární úrovně musí mít magisterské vzdělání.

Učitelé pro první stupeň základní školy získávají kvalifikaci po ukončení zpravidla pětiletého magisterského studia na pedagogických fakultách. Studenti se připravují na výuku všech předmětů kurikula, některé fakulty umožňují specializaci např. na hudbu, výtvarné umění, tělesnou výchovu nebo cizí jazyk, součástí studia je vždy praxe různé délky na školách. Vzdělávání je ukončeno státní závěrečnou zkouškou, která zahrnuje obhajobu diplomové práce, absolventi získají vysokoškolský diplom, dodatek k diplomu a akademický titul magistr (Mgr.).

Příprava učitelů pro druhý stupeň základní školy je obdobná jako příprava učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů na středních školách – viz kap. 4.1.6.

Na prvním stupni základní školy vyučuje třídu zpravidla jeden učitel s aprobací pro výuku všech předmětů. Na druhém stupni základní školy jsou učitelé předmětově specializováni, obvykle mají aprobaci pro dva předměty.

Na základních školách pracovalo ve školním roce 2008/09 v přepočtu na plné úvazky 59 492,3 učitelů. Na jednoho učitele připadá 13,7 žáků. Na prvním stupni je v porovnání s druhým stupněm (11,2 žáků na učitele) počet žáků na učitele vyšší (16,6).

Další vzdělávání učitelů viz kap. 4.1.6.

4. VYŠŠÍ SEKUNDÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Tato kapitola pojednává o především o vyšším sekundárním vzdělávání, částečně však zahrnuje i nižší sekundární vzdělávání a umělecké odborné terciární vzdělávání.

Vyšší sekundární vzdělávání se uskutečňuje převážně na středních školách, z nichž část poskytuje všeobecné vzdělávání a část vzdělávání odborné (profesní), vždy s podstatným podílem všeobecné vzdělávací složky. Většina žáků se připravuje ve všeobecných či profesně zaměřených čtyřletých maturitních oborech (ISCED 3A), které umožňují vstup na terciární úroveň vzdělávání, další část v učebních oborech (ISCED 3C) a malý počet žáků v jednoduchých oborech středního vzdělání, z nichž část je určena žákům s těžším mentálním postižením. Střední školy poskytují i nižší sekundární vzdělávání (ISCED 2) ve všeobecných (gymnaziálních) oborech, které navštěvuje pětina žáků příslušné věkové skupiny. Nižšímu i vyššímu sekundárnímu vzdělávání na středních školách je věnována kapitola 4.1. Střední školy poskytují i postsekundární vzdělávání, které je podrobně zpracováno v kapitole 5.

Menšinovým druhem škol jsou konzervatoře, které poskytují umělecké vzdělávání. Absolventi získávají především vyšší odborné vzdělání v konzervatoři (ISCED 5B), ale mohou složit i maturitní zkoušku, a dosáhnout tak středního vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 3A). Taneční konzervatoře pokrývají částečně i nižší sekundární vzdělávání (ISCED 2). Podrobněji v kap. 4.2.

4.1 Vzdělávání na středních školách

Střední školství je bohatě diferencovaný systém, který zajišťuje vzdělávání a praktickou odbornou přípravu pro téměř celou populaci mladých lidí po ukončení jejich povinné školní docházky a před nástupem do zaměstnání nebo před vstupem na vysokou školu. Cílem středního vzdělávání je rozvíjet vědomosti, dovednosti a hodnoty získané ve vzdělávání základním, a to buď širším všeobecným vzděláváním, nebo odborným vzděláváním spojeným se všeobecným. Střední školy navštěvují žáci ve věkovém rozmezí většinou od 15 do 18 let. Počáteční věková hranice je dána ukončením povinné školní docházky. Část středních škol (víceletá gymnázia) však zasahuje svými vzdělávacími programy do povinného vzdělávání a navštěvují je i žáci mladší. Účast věkové skupiny 15-18 let na vzdělávání není povinná; přesto činila ve školním roce 2008/09 95,8 %.

Na 1 069 středních školách studovalo v roce 2008/09 v denním studiu 507 tisíc žáků (údaje bez žáků nástavbového studia). Na jednu třídu připadalo 24,4 žáků.

Vzdělávání se řídí školským zákonem, vyhláškou o středním vzdělávání, vyhláškami o přijímání ke vzdělávání a o jeho ukončování a dalšími legislativními dokumenty.

Probíhající vývoj v oblasti středního vzdělávání se odrazil ve školském zákoně z roku 2004. Nově byl definován jeho cíl a stanoveny stupně vzdělávání, které jsou odvozovány od délky a charakteru vzdělávacích programů, nikoli od typů škol.

Vzhledem k tomu, že všeobecný a obecně odborný základ je v odborném čtyřletém vzdělávání posilován, nerozlišuje se nadále všeobecné (tzv. úplné střední) a úplné střední odborné vzdělání, ale oba typy jsou označovány shodně jako střední vzdělání s maturitní zkouškou. Označování středních škol jako gymnázia, střední odborné školy a střední odborná učiliště zůstalo zachováno, aniž by tyto typy byly zákonem definovány. Řada škol realizuje více oborů s různým dosahovaným stupněm vzdělání a s různým zaměřením.

V závislosti na druhu a délce absolvovaného vzdělávacího programu lze ve střední škole získat:

- a) střední vzdělání s maturitní zkouškou. Programy jsou různé délky: čtyři roky studia po ukončení základního vzdělání (ISCED 3A), šest nebo osm let studia na víceletém gymnáziu (ISCED 2A+3A), příp. jeden až dva roky postsekundárního vzdělávání (ISCED 4A, viz kap. 5),
- b) střední vzdělání s výučním listem – po 2-3 letech vyššího sekundárního vzdělávání (ISCED 3C), příp. v postsekundárním vzdělávání (ISCED 4C, viz kap. 5),
- c) střední vzdělání (1-2 roky) (ISCED 2C/3C).

Obory vzdělání, v nichž lze uvedených stupňů vzdělání dosáhnout, stanoví vláda nařízením.

Uváděná délka vzdělávání odpovídá denní formě vzdělávání. Stejného vzdělání lze však dosáhnout i jinou formou vzdělávání (viz 4.1.2); doba studia může být o rok delší. Získané vzdělání je rovnocenné. Zájem o jiné než denní formy studia (dříve nazývané studium při zaměstnání) po roce 1989 velmi poklesl, protože se zvýšila dostupnost denního studia. V r. 2008/09 studovalo v jiných formách studia 2,4 % všech žáků vyššího sekundárního vzdělávání. Viz též kap. 7.4.

Vývoj struktury středního vzdělávání představuje jednu z nejvýznamnějších změn, k níž v české školské soustavě po roce 1989 došlo. Poměr absolventů oborů maturitních (otvírajících cestu k vysokoškolskému vzdělávání) a nematuritních, který činil před rokem 1989 zhruba 40: 60, se již v roce 1997 obrátil; za rok 2008/09 činil asi 70: 30 ve prospěch maturitních oborů. Zastoupení odborného vzdělání zůstává na středoškolské úrovni i nadále mimořádně vysoké: získává ho asi 80 % středoškolské populace denního studia, nicméně velká část absolventů odborných oborů s maturitní zkouškou je přijata na vysokou školu.

Všeobecné obory s maturitní zkouškou (ISCED 3A) se realizují obvykle na gymnáziích. Cílem studia je vybavit žáky klíčovými kompetencemi a všeobecným rozhledem, a tím je připravit především pro vysokoškolské vzdělávání a další typy terciárního vzdělávání, pro profesní specializaci i pro občanský život. Gymnázia organizují (často v rámci jedné školy) studium čtyřleté pro žáky po ukončení povinné devítileté školní docházky (15leté), šestileté pro žáky, kteří ukončili sedmý ročník (13leté), nebo osmileté pro žáky po úspěšném zakončení pátého ročníku (11leté). Šestiletá a osmiletá (víceletá) gymnázia se člení na nižší stupeň (první čtyři ročníky osmiletého nebo první dva roky šestiletého gymnázia), který odpovídá druhému stupni základní školy (ISCED 2), a na vyšší stupeň (ISCED 3A). Víceletá gymnázia na svém nižším stupni zajišťují povinnou školní docházku, po jejím úspěšném dokončení není studium povinné. S přechodem na dvouúrovňový systém vzdělávacích dokumentů byly od školního roku 2009/10 dřívější specializované gymnaziální obory nahrazeny oborem jediným (gymnázium), zaměřením si školy vytvářejí samy. Samostatný obor zůstal zachován jen pro gymnázium se sportovní přípravou a pro dvojjazyčné (bilingvní) šestileté gymnázium. Počet absolventů gymnázií představuje okolo 20 % všech absolventů denního studia na středních školách. Absolventi víceletých oborů tvoří přes dvě pětiny absolventů gymnázií. Většina absolventů pokračuje ve studiu na vysoké škole nebo na jiné instituci.

Odborné obory s maturitní zkouškou jsou zpravidla profesně orientovány a organizují je převážně střední odborné školy, v případě některých praktičtější zaměřených oborů spíše střední odborná učiliště. Novějším typem studia jsou obory lyceí (technické, ekonomické, pedagogické aj.), která poskytují odborné vzdělání na širším všeobecném základě a připravují především ke studiu vysokoškolských oborů odpovídajícího zaměření. Školy uskutečňující odborné obory ukončené maturitní zkouškou byly založeny na českém území již v 19. století. Dřívější střední odborné vzdělávání bylo v zásadě pojímáno jako konečné, neboť předpokládalo přímý vstup do zaměstnání na střední kvalifikační úrovni. V současnosti střední vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 3A) poskytuje nadále kvalifikaci k přímému výkonu povolání, ale umožňuje i vstup na terciární úroveň vzdělávání (na vysoké a vyšší odborné školy). Kromě odborné (profesní) složky zahrnuje vzdělávání i část všeobecnou, která tvoří asi polovinu vzdělávacího obsahu. Široké spektrum oborů je členěno do 27

skupin. Vzdělávání se uskutečňuje zejména ve čtyřletých oborech, které jsou určeny žákům po ukončení povinné školní docházky (15letým). Kromě toho některé školy organizují postsekundární vzdělávání (viz kap. 5), tradičně je to dvouleté nástavbové studium pro absolventy, kteří získali výuční list v příslušném oboru – řada žáků volí de facto pětileté odborné vzdělávání, sestávající z tříleté přípravy, v níž získají výuční list, a dvouletého studia ukončeného maturitní zkouškou.

Obory poskytující střední vzdělání s výučním listem jsou výrazně profesně a prakticky změřeny (příprava však zahrnuje i všeobecné vzdělávání), vzdělání neumožňuje vstup na terciární úroveň vzdělávání. Toto vzdělávání navazuje na různé formy výhradně praktické přípravy učňů doprovázené v jisté omezené míře všeobecným vzděláváním, která byla později nahrazena učňovskými školami. Jejich status po druhé světové válce vzrostl a rovnoprávně se zařadily mezi ostatní střední školy jako střední odborná učiliště. Jejich zřizovateli byly podniky a jejich nadřízené orgány, po roce 1990 ministerstvo školství, od roku 2001 jsou to kraje či soukromé subjekty. Spolupráce s podniky je i nadále rozsáhlá, typickým rysem odborné přípravy však je, že žáci se nepřipravují pro konkrétní organizaci. Příprava v oborech středního vzdělání s výučním listem je tříletá nebo dvouletá. Obory jsou rozčleněny do 18 skupin. Část oborů je určena žákům, kteří neukončili úspěšně program základní školy. Do prvních ročníků se přijímají žáci s ukončenou povinnou školní docházkou (15letí). Absolventi získávají kvalifikaci na úrovni ISCED 3C.

Jedno- až dvouleté obory poskytující střední vzdělání spadají zčásti do oblasti speciálního vzdělávání, jde o obory praktické školy, určené žákům s těžším mentálním postižením, dosažené vzdělání se řadí na úroveň ISCED 2C. Další obory jsou určeny žákům, kteří nedokončili úspěšně základní školu, připravují na méně náročná povolání (ISCED 3C).

Střední školy jsou obvykle veřejné (zpravidla zřizované krajem), mohou ale být i soukromé, příp. církevní (viz též 1.7). Výuka je bezplatná. Školné se platí pouze v soukromých, příp. církevních školách. Rodiče přispívají na kurzy, které jsou součástí výuky, ale konají se mimo školu (plavání, lyžování) a na mimoškolní výchovu, pokud je organizována. Dále přispívají na stravování, příp. ubytování, která jsou však subvencovaná. Učebnice ve všech středních školách si hradí žáci (jejich rodiny). Pro žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí je však k dispozici jistý počet učebnic k zapůjčení. Učebnice se zdarma zapůjčují i žákům plnícím povinnou školní docházku a žákům se zdravotním postižením. Ředitel střední školy může se souhlasem zřizovatele vydat stipendijní řád, podle něhož lze žákům poskytovat prospěchové stipendium. Žáci mladší 26 let, resp. jejich rodiče, mají nárok na státní sociální podporu, daňová zvýhodnění a slevy na jízdném, zdravotní pojištění za ně hradí stát (blíže viz v kap. 6.1.2). Pokud studují v jiné než denní formě vzdělávání, mají nárok na podporu, jen pokud nejsou výdělečně činní.

4.1.1 Přijímání

Předpokladem pro přijetí na střední školu je absolvování povinné školní docházky (popř. ukončení základního vzdělávání před splněním povinné školní docházky) a splnění podmínek přijímacího řízení, jehož obsahem může být přijímací/talentová zkouška.

Předpokladem přijetí do osmiletého gymnázia je úspěšné ukončení 5. ročníku základní školy, do šestiletého gymnázia úspěšné ukončení 7. ročníku základní školy (příp. odpovídajícího ročníku osmiletého gymnázia či osmileté konzervatoře).

Pro přijímání do prvního ročníku střední školy ředitel školy vyhláší nejméně jedno kolo přijímacího řízení, počet dalších kol není omezen. V prvním kole přijímacího řízení mohou žáci žádat o přijetí do tří škol podle svého výběru. Uchazeč, kterému bylo doručeno rozhodnutí o přijetí, musí svůj úmysl vzdělávat se v dané střední škole potvrdit zápisovým lístkem, který zašle řediteli školy nejpozději 5 pracovních dní ode dne doručení rozhodnutí o přijetí (později však může ředitele požádat o jeho vrácení a zapsat se na jiné škole).

Kritérii, na jejichž základě je žák ředitelem střední školy přijat nebo zamítnut, mohou být výsledky předchozího vzdělávání vyjádřené hodnocením na vysvědčeních, výsledky přijímací nebo talentové zkoušky, pokud je stanovena, (např. z českého jazyka a matematiky, z cizího jazyka nebo – na uměleckých nebo sportovních školách – z předmětu, který má vztah k uvedenému nadání) a další skutečnosti osvědčující schopnosti, vědomosti a zájmy uchazeče (např. výsledky psychologických testů), podmínkou může být i zdravotní způsobilost uchazeče pro daný obor. Pokud ředitel střední školy rozhodne o konání přijímací zkoušky, určí její obsah a formu na základě Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. V prvním kole přijímacího řízení vyhlašuje pro konání přijímací zkoušky dva termíny. Pro některé obory vzdělání je rámcovým vzdělávacím programem stanovena talentová zkouška, která se koná v dřívějším termínu, než případné přijímací zkoušky v ostatních oborech.

Na vyšší stupeň gymnázia jeho žáci neskládají přijímací zkoušku, ale mohou si podat přihlášku na jinou střední školu.

Zákon umožňuje žákovi změnit obor vzdělání i školu. O přestupu rozhoduje ředitel školy, kam se žák hlásí. V rámci rozhodování o přestupu žáka může stanovit rozdílovou zkoušku.

4.1.2 Časový rozvrh, třídy/skupiny žáků, místo výuky

Školní rok je na středních školách rozčleněn podobným způsobem jako na školách základních – viz 3.1. Žáci navštěvují školu od pondělí do pátku. Kromě dopoledního mívají také odpolední vyučování. Jedna vyučovací hodina trvá 45 minut, jedna hodina odborného výcviku či odborné praxe 60 minut. V jednom týdnu mohou mít žáci max. 35 vyučovacích hodin (v některých uměleckých oborech až 40, v případě gymnázia se sportovní přípravou 46 hodin). Průměrný počet vyučovacích hodin v odborných oborech je 33. V učebních oborech se během školního roku obvykle střídá týden teoretického vyučování (odborná i všeobecná příprava) s týdnem praktického vyučování.

Vyhláška ministerstva školství stanoví minimální počet žáků na střední školu 60, maximálně 30 žáků na třídu, minimální průměrný počet 17 žáků na třídu. Ve školách s oborem vzdělání, v němž je jako součást přijímacího řízení stanovena rámcovým vzdělávacím programem talentová zkouška, je minimální počet žáků na školu 30, minimální počet žáků na třídu není stanoven. Třídy jsou organizovány podle ročníků. Při dodržení vyhláškou stanovených podmínek lze na výuku některých předmětů slučovat žáky z více tříd či ročníků. Pro výuku vybraných předmětů, popř. v části jejich hodinové dotace, se třídy mohou dělit na skupiny. Při výuce cizích jazyků probíhá výuka vždy ve skupinách o velikosti 9-23 žáků. V hodinách odborného výcviku jsou žáci rozdělováni do učebních skupin. Jejich velikost určuje nařízení vlády pro každý obor vzdělávání zvláště v závislosti na charakteru činnosti a s ohledem na požadavky bezpečnosti práce. Praktické vyučování se uskutečňuje ve specializovaných učebnách nebo zařízeních školy anebo na pracovištích fyzických či právnických osob.

Vzdělávání se může uskutečňovat denní formou anebo jinými formami vzdělání – večerní, dálkovou, distanční (uskutečňuje se především prostřednictvím informačních technologií) nebo kombinací některých forem (blíže viz v 7.4). Rámcový vzdělávací program příslušného oboru uvádí, ve kterých jiných než denních formách je vzdělávání možno realizovat (např. distanční vzdělávání je umožněno jen v několika oborech středního vzdělání s maturitní zkouškou). Vedle denní je nejčastější dálková forma vzdělávání.

4.1.3 Obsah vzdělávání

Obsah vzdělávání na středních školách, konkrétní cíle i učební plán dosud jednotně stanovovalo ministerstvo školství v podrobných učebních dokumentech pro jednotlivé obory, tyto dokumenty jsou stále závazné pro obory a ročníky, v nichž ještě nezačaly platit nové vzdělávací programy.

Školský zákon platný od roku 2005 přinesl dvoustupňovou strukturu vzdělávacích dokumentů – vzdělávání se uskutečňuje podle centrálně schvalovaných rámcových vzdělávacích programů a školou vytvářených školních vzdělávacích programů.

Rámcové vzdělávací programy (RVP) stanovují obsah vzdělávání a rámcový učební plán, klíčové kompetence absolventů, podmínky vzdělávání aj., důraz je kladen na výstupy vzdělávání. RVP pro gymnaziální obory připravuje Výzkumný ústav pedagogický v Praze, pro odborné obory Národní ústav odborného vzdělávání. Programy schvaluje ministerstvo školství postupně, výuka podle školních vzdělávacích programů začne v první skupině oborů ve školním roce 2009/10 (počínaje prvním ročníkem), v poslední skupině RVP od září 2012. Reforma je spjata také s výraznou redukcí počtu oborů, které jsou nyní šířeji koncipovány a jejichž výsledný počet bude přibližně 250.

Na základě RVP a platné legislativy vytvářejí školy školní vzdělávací programy (ŠVP). Při jejich přípravě je třeba respektovat potřeby žáků a podmínky školy, v potaz se berou také oprávněné požadavky rodičů, příp. zřizovatele a regionu. Za přípravu ŠVP i za jeho realizaci odpovídá ředitel školy, na přípravě jednotlivých částí se však podílejí i učitelé, kteří mají spolurozhodovací funkci. K návrhu ŠVP a jeho následné realizaci se vyjadřuje školská rada, která schvaluje způsob hodnocení žáků. Naplnění ŠVP a jeho soulad s RVP posuzuje Česká školní inspekce. ŠVP musí být veřejně přístupný.

Škola může ŠVP vytvořit zvlášť pro jednotlivé formy vzdělávání (denní a ostatní) nebo mohou být jednotlivé programy součástí téhož dokumentu. Školy mohou zpracovat ŠVP pro více učebních oborů se společným (integrovaným) prvním ročníkem, vzdělávání je diferencováno podle oborů (zaměření) až v následujících ročnících. Na základě RVP pro jediný obor také škola může zpracovat více ŠVP pro různá zaměření (kvalifikace).

Kromě učebnic a učebních textů, kterým byla ministerstvem školství udělena schvalovací doložka, mohou školy používat i další učebnice a učební texty, pokud nejsou v rozporu s cíly vzdělávání. O výběru učebnic a učebních textů rozhoduje ředitel.

Konkrétní vyučovací metody si volí obvykle sami učitelé. ŠVP pro gymnaziální obory popisují vzdělávací a výchovné strategie, ŠVP pro odborné vzdělávání stanovují charakter pedagogické koncepce, kterou škola hodlá uskutečňovat, didaktické pojetí jednotlivých předmětů a preferované metody a formy výuky těchto předmětů. Základní metodické požadavky a požadavky na materiální vybavení může předepisovat rámcový vzdělávací program.

Všeobecné obory – gymnázia

V ročnících, v nichž se ještě nepostupuje podle školního vzdělávacího programu, je základním vzdělávacím dokumentem Standard vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu, resp. na nižším stupni gymnázií Standard základního vzdělávání (viz 3.3). Z něj jsou odvozeny učební dokumenty, které stanovují cíle vzdělávání, podrobný učební plán pro čtyřleté a osmileté gymnázium (z nějž vychází i šestileté gymnázium) a učební osnovy (vzdělávací obsah) jednotlivých předmětů. Učební plán poskytuje škole jistou míru volnosti, učivo je stanoveno závazně, není ale členěno do jednotlivých ročníků; to je v kompetenci školy.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia a Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou schválilo ministerstvo školství v červenci 2007. Podle školního vzdělávacího programu školy vyučují od školního roku 2009/10 počínaje prvním ročníkem čtyřletého, resp. třetím ročníkem šestiletého, resp. pátým ročníkem osmiletého gymnázia. Pro nižší stupeň víceletých gymnázií platí Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (viz 3.3), podle nějž vyučují od školního roku 2007/08 osmiletá gymnázia (počínaje prvním ročníkem), od roku 2009/10 je závazný i pro první ročníky gymnázií šestiletých. Pro šestiletá bilingvní gymnázia byla schválena pilotní verze

Rámcového vzdělávacího programu pro dvojjazyčná gymnázia. Výuka podle pilotních ŠVP začne ve všech 18 školách 1. září 2009, ověřování potrvá do roku 2015.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G) vymezuje pojetí a cíle gymnaziálního vzdělávání, klíčové kompetence, jichž by měl žák dosáhnout, vzdělávací oblasti a průřezová témata, rámcový učební plán, zásady pro tvorbu školního vzdělávacího programu (ŠVP), podmínky vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (se zdravotním postižením či znevýhodněním, z odlišného kulturního prostředí a sociálně znevýhodňujícího prostředí), podmínky vzdělávání žáků mimořádně nadaných, materiální, personální a pedagogicko-psychologické podmínky, podmínky bezpečnosti a hygieny duševní a fyzické práce, psychosociální podmínky a organizační a řídicí podmínky gymnaziálního vzdělávání.

Pro každou z osmi vzdělávacích oblastí je uvedena její charakteristika, cílové zaměření a vzdělávací obsah (očekávané výstupy a učivo). Jednotlivé oblasti se člení do jednoho či více oborů. Pro průřezová témata je stanovena jejich charakteristika, přínos k rozvoji osobnosti žáka a tematické okruhy. Důraz se klade především na výsledky vzdělávání. Nově jsou vymezeny očekávané klíčové kompetence žáků. Velká pozornost je také věnována hodnotovému systému žáka a jeho osobnostnímu a sociálnímu rozvoji, k čemuž mají přispět především průřezová témata.

Rámcový učební plán

Vzdělávací oblast	Vzdělávací obor	Celkový počet hodin během studia	Poznámka
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura	12	povinně v každém ročníku
	Cizí jazyk 1 ²	12	povinně v každém ročníku
	Cizí jazyk 2 ²	12	povinně v každém ročníku
Matematika a její aplikace		10	povinně v 1.-3. ročníku
Člověk a příroda	Fyzika	36	povinně v 1.-2. ročníku
	Chemie		
	Biologie		
	Geografie ⁵		
	Geologie		
Člověk a společnost	Občanský a společenskovední základ		
	Dějepis		
	Geografie ⁵		
Člověk a svět práce		X	v průběhu 1.-4. ročníku ¹
Umění a kultura ³	Hudební obor	4	povinně v 1.-2. ročníku
	Výtvarný obor		
Člověk a zdraví	Tělesná výchova	8	povinně v každém ročníku
	Výchova ke zdraví	X	v průběhu 1.-4. ročníku ¹
Informatika a informační a komunikační technologie		4	v průběhu 1.-4. ročníku
Volitelné vzdělávací aktivity ⁴		8	povinně v 3.-4. ročníku
Průřezová témata (Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova)		X	v průběhu 1.-4. ročníku ¹
Disponibilní hodiny		26	plně v kompetenci ředitele ⁶
Celková povinná časová dotace		132	

X – časovou dotaci stanovuje ŠVP

1) Obsah vzdělávací oblasti (oboru) musí být zařazen v průběhu tohoto období, konkrétní zařazení je stanoveno ve ŠVP.

2) Jedním z cizích jazyků musí být jazyk anglický.

3) Nabídka musí být taková, aby si žáci na základě vlastní volby mohli osvojit obsah alespoň jednoho z oborů v plném rozsahu, včetně obsahu integrujícího tématu Umělecká tvorba a komunikace.

4) Dotace je určena k realizaci volitelných předmětů.

5) Název tohoto vzdělávacího oboru je vzhledem k přírodovědně-sociální povaze geografie uveden ve výčtu oborů u obou vzdělávacích oblastí Člověk a příroda a Člověk a společnost.

6) Využitá musí být celá dotace. Určena je pro realizaci průřezových témat, pro zavedení dalších vyučovacích předmětů, pro vytváření profilace školy a pro posílení časové dotace jednotlivých vzdělávacích oblastí (oborů).

Časová dotace v jednotlivých ročnících musí být minimálně 27 a maximálně 35 hodin týdně. Minimální povinná časová dotace za studium je 132 hodin, škola ji může zvýšit až na 140 hodin. Časová dotace nad 132 hodin není hrazena ze státního rozpočtu.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou (RVP GSP) se od RVP G liší pouze v obsahu a časové dotaci tělesné výchovy a sportu. V učebním plánu je tělesné výchově a sportovní přípravě věnováno 64 hodin. Celková časová dotace tedy činí celkem 184 hodin, přitom týdenní dotace v ročníku je 46 hodin.

ŠVP musí kromě identifikačních údajů obsahovat:

- charakteristiku školy (velikost a vybavení, pedagogický sbor, dlouhodobé projekty a mezinárodní spolupráce a spolupráce s rodiči a jinými subjekty...),
- charakteristiku ŠVP (zaměření školy, profil absolventa, organizace přijímacího řízení a maturitní zkoušky, výchovné a vzdělávací strategie, zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných, začlenění průřezových témat),
- učební plán a učební osnovy,
- pravidla hodnocení žáků a autoevaluace školy.

Vzdělávací obsah je v ŠVP rozčleněn do jednotlivých vyučovacích předmětů a ročníků (učební osnovy) a je rozpracován podrobný učební plán. Témata jednotlivých vzdělávacích oborů a okruhy průřezových témat lze integrovat, členit do více předmětů či jinak propojovat, realizace vzdělávacího obsahu může mít vedle standardního přístupu např. podobu seminářů, kursů, besed či projektů. Musí být dodržena povinná dotace jednotlivých oborů, zároveň má ředitel k dispozici poměrně velký počet disponibilních hodin (20 % celkového počtu hodin), které umožňují profilaci školy nebo jednotlivých žáků.

Odborné obory

V oborech středního vzdělání s maturitní zkouškou tvoří všeobecná složka vzdělávání (včetně výpočetní techniky a ekonomických předmětů u neekonomických oborů) průměrně 60 % obsahu vzdělávání. U uměleckých oborů jen 35 % (tyto obory však mají celkově vyšší počet hodin), v oborech lyceí naopak 77 % vzdělávacího obsahu (2007).

Oproti oborům ukončeným maturitní zkouškou mají obory středního vzdělání s výučním listem menší podíl všeobecné vzdělávací složky a jsou výrazně prakticky zaměřeny. Všeobecná složka vzdělávání činí u tříletých oborů průměrně 34 % (2007), u dvouletých oborů 30 %, u dvouletých oborů určených žákům, kteří neukončili základní vzdělávání anebo jsou absolventy základní školy praktické (zvláštní školy), jen 19 % (2004/05). Důležitou součástí vzdělávání je odborný výcvik, kterému je věnována průměrně téměř polovina celkového vyučovacího času.

Obory středního vzdělání připravují k výkonu jednodušších povolání, příprava kromě odborného (profesního) vzdělávání zahrnuje i vzdělávání všeobecné, kterému se věnuje 30 až 40 % času (2004/05). Specifický charakter má příprava žáků s těžším mentálním postižením v oborech Praktická škola jednoletá a Praktická škola tříletá, při níž si žáci mají doplnit a rozšířit všeobecné vzdělání

dosažené v průběhu plnění povinné školní docházky a osvojit si vědomosti a dovednosti potřebné k výkonu konkrétních jednoduchých činností v různých profesních oblastech i v každodenním životě.

V oborech, pro něž RVP dosud nebyly schváleny, a v ročnících, v nichž RVP ještě neplatí, je základním kurikulárním dokumentem Standard středoškolského odborného vzdělávání, platný od roku 1998, který stanovuje základní požadavky pro celou oblast středoškolského vzdělávání. Z tohoto standardu vycházejí centrálně vytvářené/schvalované učební dokumenty jednotlivých oborů vzdělání, které obsahují charakteristiku oboru, profil absolventa, učební plán a osnovy (obsah) jednotlivých předmětů. Učební plán mohou školy změnit podle stanovených pravidel, obvykle v rozsahu do 10 % hodinové dotace, učební osnovy jednotlivých vyučovacích předmětů v rozsahu do 30 % hodinové dotace.

Rámcové vzdělávací programy (RVP) pro jednotlivé obory se schvalují ve čtyřech vlnách, k prvnímu pololetí 2009 byla schválena již většina (224) RVP pro všechny typy oborů, včetně nástavbového studia (blíže viz 5.3). V 61 oborech začala výuka podle školních vzdělávacích programů připravených na základě RVP nejpozději ve školním roce 2009/10, v dalších 82 nejpozději od následujícího školního roku, v dalších 82 od šk. roku 2011/12 a ve zbývajících oborech ve šk. roce 2012/13.

RVP stanovují cíle středního odborného vzdělávání, klíčové kompetence, odborné kompetence a uplatnění absolventa, kurikulární rámec pro jednotlivé oblasti vzdělávání, rámcové rozvržení obsahu vzdělávání, průřezová témata, zásady tvorby školního vzdělávacího programu (ŠVP), základní podmínky uskutečňování vzdělávacího programu (materiální, personální a organizační podmínky a podmínky bezpečnosti práce a ochrany zdraví při vzdělávacích činnostech), podmínky vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných a využití RVP ve vzdělávání dospělých.

U jednotlivých vzdělávacích oblastí, které se mohou členit na vzdělávací obory, je uveden závazný obsah (učivo) a požadované výsledky vzdělávání. Přehled vzdělávacích oblastí:

- jazykové vzdělávání a komunikace (v českém a cizím jazyce),
- společenskovední vzdělávání,
- přírodovědné vzdělávání (fyzikální, chemické, biologické a ekologické),
- matematické vzdělávání,
- estetické vzdělávání,
- vzdělávání pro zdraví (součástí je tělesná výchova),
- vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích,
- ekonomické vzdělávání,
- specifické odborné vzdělávání.

Rámcové rozvržení obsahu vzdělávání (rámcový učební plán) stanovuje celkovou časovou dotaci jednotlivých oblastí za studium. Část doby je disponibilní. Uvedena je také doba odborné praxe, příp. učební praxe či odborného výcviku.

Způsob zařazení průřezových témat do výuky stanovuje ŠVP. Zahrnuta musí být všechna témata (občan v demokratické společnosti, člověk a životní prostředí, člověk a svět práce, informační a komunikační technologie).

ŠVP kromě identifikačních údajů obsahuje profil absolventa, charakteristiku vzdělávacího programu (celkové pojetí, organizace výuky, realizace praktického vyučování, klíčových kompetencí a

průřezových témat, další a mimovyučovací aktivity, kritéria hodnocení, podmínky přijímacího řízení, formu závěrečné zkoušky a/nebo profilové části maturitní zkoušky a přístupy ke vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných), učební plán a přehled rozpracování obsahu vzdělávání a učební osnovy či vzdělávací moduly a charakteristiku spolupráce se sociálními partnery.

4.1.4 Hodnocení, postup a certifikace

Hodnocení žáků je jak průběžné, tak i závěrečné, a to z jednotlivých předmětů, hodnocen je i celkový prospěch. Žáci dostávají vysvědčení v pololetí a na závěr školního roku. Pravidla hodnocení na dané škole jsou součástí školního řádu. Konkrétní nástroje průběžného hodnocení si obvykle stanovují jednotliví vyučující. Neexistují žádné ročníkové či jiné zkoušky nebo celostátní testování výkonu žáků. Hodnocení žáka na vysvědčení je obdobné jako na základní škole – viz 3.3.

Rodiče, resp. zákonní zástupci nezletilých i zletilých žáků mají ze zákona právo na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání svých dětí, informace o průběhu vzdělávání žáka jsou součástí školní dokumentace. Konkrétní způsob informování rodičů není centrálně stanoven.

Do vyššího ročníku postupuje žák, který na konci druhého pololetí příslušného ročníku prospěl ze všech povinných předmětů. Ředitel školy rozhodne, zda žák, který neprospěl, může opakovat ročník.

Studium ve všeobecných i odborných oborech středního vzdělání s maturitní zkouškou je ukončeno touto zkouškou; podmínkou pro její složení je úspěšné ukončení posledního ročníku studia. Obsah určují školy, požadavky na cíle nejsou stanoveny externě. V gymnáziích se skládá ze dvou povinných předmětů (český jazyk a literatura a cizí jazyk) a dvou volitelných předmětů. V odborných oborech se skládá z českého jazyka a literatury, z volitelného předmětu a z odborných předmětů. Zkouška z českého jazyka má písemnou a ústní část, zkouška z odborných předmětů má část teoretickou a praktickou, ostatní zkoušky jsou ústní. Maturitní zkoušky se skládají před zkušební komisí.

Nový školský zákon významně změnil způsob organizace maturitní zkoušky, která bude mít dvě části – společnou a profilovou. Poprvé by se měla konat ve školním roce 2010/11. Za část centrálně připravovanou a společnou pro všechny maturanty odpovídá ministerstvo školství. Ve školním roce 2010/11 se společná část bude skládat z českého jazyka a volitelné zkoušky, při níž si žák bude vybírat z pěti cizích jazyků a matematiky. Od roku 2011/12 se bude skládat ze tří zkoušek, a to z českého jazyka, z vybraného cizího jazyka a z volitelné zkoušky (matematika, informatika a společenskovědní základ). Pro každý předmět si může žák zvolit ze dvou úrovní obtížnosti. Podmínkou pro výběr určitého cizího jazyka je, aby se tento jazyk na škole vyučoval, žák však nemusí absolvovat výuku tohoto jazyka. Volitelný předmět může žákům určitého oboru předepsat ředitel nebo jim může omezit výběr. Za profilovou část maturitní zkoušky odpovídá škola. Tato část má dvě nebo tři zkoušky (to je dáno rámcovým vzdělávacím programem oboru). Ředitel může stanovit konkrétní předměty, výběr z předmětů nebo kombinovat obojí možnost. U některých oborů stanoví povinný předmět/y profilové části rámcový vzdělávací program. Žák složí maturitní zkoušku, pokud splní společnou i profilovou část, resp. všechny zkoušky těchto částí.

Dokladem o složené maturitní zkoušce je vysvědčení o maturitní zkoušce vydávané školou na předepsaném tiskopise. Je opatřeno doložkou o získání příslušného stupně vzdělání.

Maturitní zkouška je předpokladem pro vstup na vysokou školu (viz 6.2) nebo vyšší odbornou školu (viz 6.1), je však i dokladem o získané odborné kvalifikaci. Absolventi mají možnost rozšířit si vzdělání o kvalifikaci v oboru s maturitní zkouškou nebo výučním listem ve zkráceném studiu na střední škole (ISCED 4C, viz kap. 5).

V oborech středního vzdělání s výučním listem i středního vzdělání skládají žáci závěrečnou zkoušku. Je to odborná zkouška, při které žáci prokazují, jak jsou připraveni k výkonu příslušných pracovních

činností a povolání. Zaměstnavatelé bez výhrad uznávají vysvědčení o těchto zkouškách jako doklady o získané odborné kvalifikaci. Absolventi nemají přístup do terciární sféry vzdělávání, absolventi tříletých oborů s výučním listem však mohou být přijati do nástavbového studia (ISCED 4A, viz kap. 5), kde získají střední vzdělání s maturitní zkouškou. Absolventi oborů středního vzdělání s výučním listem si mohou rozšířit kvalifikaci o obor s výučním listem ve zkráceném studiu na střední škole (ISCED 4C, viz kap. 5).

V oborech středního vzdělání s výučním listem se závěrečná zkouška skládá z písemné zkoušky, z ústní zkoušky a z praktické zkoušky z odborného výcviku. Po úspěšném složení závěrečné zkoušky žáci získávají vysvědčení o závěrečné zkoušce a výuční list.

V oborech středního vzdělání se závěrečná zkouška skládá z praktické zkoušky z odborných předmětů a z teoretické zkoušky z odborných předmětů. Žáci získávají vysvědčení o závěrečné zkoušce.

Realizace a hodnocení závěrečné zkoušky je v kompetenci školy. Pro obory s výučním listem se ale v rámci projektu Nová závěrečná zkouška připravují jednotná centrální zadání závěrečných zkoušek pro jednotlivé obory. V roce 2008/09 je využívala a ověřovala zhruba polovina škol. V roce 2009/10 budou hotova zadání pro všechny obory. Jednotná zadání jsou vytvářena ve vazbě na rámcové vzdělávací programy (viz 4.1.3) a s využitím kvalifikačních a hodnotících standardů z Národní soustavy kvalifikací (viz kap. 7.4).

4.1.5 Poradenství

Poradenské služby pro žáky středních škol jsou obdobné službám pro žáky škol základních – viz kap. 3.5.

Ve výběru dalšího studia pomáhá středoškolákům včasná studijní orientace zajišťovaná školou nebo sítí pedagogicko-psychologických poraden. Kariérové poradenství poskytuje žákům také Centrum kariérového poradenství, které je součástí Národního ústavu odborného vzdělávání. Spravuje mimo jiné portál www.infoabsolvent.cz, na němž zájemce nalezne pro jednotlivé vzdělávací obory informace o uplatnění absolventa, nezaměstnanosti v daném povolání, školách, které obor realizují, aj. Informace o dalším studiu dále poskytují samotné vyšší odborné a vysoké školy a Centrum pro studium vysokého školství v Praze.

Profesní orientace se uskutečňuje také v rámci vzdělávací oblasti (pro gymnázia), resp. průřezového tématu (pro odborné obory) Člověk a svět práce, uvedených v rámcových vzdělávacích programech. Způsob realizace tohoto vzdělávacího obsahu je dán školním vzdělávacím programem. Rámcové vzdělávací programy také požadují, aby absolventi gymnázií disponovali kompetencí k podnikavosti a absolventi odborných oborů kompetencí k pracovnímu uplatnění a podnikatelským aktivitám.

4.1.6 Učitelé

Počáteční příprava učitelů

Učitelé všeobecně vzdělávacích předmětů na druhém stupni základních škol a na středních školách musí mít magisterské vzdělání (ISCED 5A). Kvalifikaci získávají většinou studiem ve tříletém bakalářském navazujícím dvouletém magisterském programu; obvyklá je dvouoborová aprobace. Přípravu poskytují pedagogické fakulty, zpravidla formou souběžné přípravy oborové a pedagogické. Další fakulty (filozofické, přírodovědné, matematicko-fyzikální fakulty a fakulty tělesné výchovy a sportu) organizují vzdělávání učitelů buď jako souběžné, nebo jako následné. Bakalářské studium je spíše odborně (oborově) zaměřeno, teprve navazující magisterské studium se více soustředí na profesní složku přípravy.

Absolventi nepedagogických magisterských oborů mohou získat pedagogickou kvalifikaci v následném vysokoškolském studiu, které trvá tři roky v případě bakalářského studia nebo dva roky v celoživotním vzdělávání na vysoké škole.

Učitelé teoretických odborných předmětů se připravují v bakalářském a navazujícím magisterském studiu na specializovaných vysokých školách (technické a zemědělské univerzity, fakulty ekonomické, lékařské, teologické, umělecké vysoké školy atd.) a učitelskou kvalifikaci získávají nejčastěji následným pedagogickým studiem.

Učitelé praktického vyučování a učitelé odborného výcviku se mohou připravovat stejně jako učitelé teoretických odborných předmětů, postačuje jim ale i vyšší odborné vzdělávání (ISCED 5B), získané 3–3,5letým studiem na vyšší odborné škole, nebo střední vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 3A), získané zpravidla čtyřletým studiem na střední škole. Pedagogickou kvalifikaci si doplňují následným pedagogickým studiem (v bakalářském programu nebo v celoživotním vzdělávání na vysoké škole anebo studiem pedagogiky v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků v rozsahu 120 hodin). Učitelé odborného výcviku musí mít i výuční list (ISCED 3C) v příslušném oboru.

Studium v bakalářských i magisterských programech se ukončuje státní závěrečnou zkouškou, jejíž součástí je obhajoba bakalářské/diplomové práce, absolventi získávají vysokoškolský diplom, dodatek k diplomu a titul bakalář (Bc.), resp. magistr (Mgr.) či jiný odpovídající titul (blíže viz v kap. 6.2.4). Celoživotního vzdělání v oblasti pedagogických věd i studium pedagogiky se ukončuje obhajobou závěrečné písemné práce a závěrečnou zkouškou před komisí, absolvent získává osvědčení.

Na středních školách bylo ve školním roce 2008/09 zaměstnáno 46 734,9 učitelů (přepočteno na plné úvazky). Na jednoho učitele připadá 11,3 žáků v denním studiu.

Další vzdělávání učitelů

Zákon o pedagogických pracovnících stanoví povinnost dalšího vzdělávání učitelů veřejných a státních škol, nikoli jeho povinnou formu. Další vzdělávání slouží k obnově, doplnění či upevnění kvalifikace, k jejímu rozšíření, popř. získání. Ředitel školy ho organizuje podle plánu dalšího vzdělávání, který stanoví po předchozím projednání s příslušným odborovým orgánem a s přihlédnutím k zájmům pracovníka a k potřebám a rozpočtu školy. Další vzdělávání se uskutečňuje v programech celoživotního vzdělávání na vysokých školách, v zařízeních dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a v jiných vzdělávacích institucích na základě akreditace udělené ministerstvem školství. Programy dalšího vzdělávání učitelů organizuje také příspěvková organizace ministerstva školství Národní institut pro další vzdělávání s centrem a krajskými pracovišti. Je realizátorem vládních priorit v dalším vzdělávání a připravuje národní projekty, na něž čerpá prostředky z Evropského sociálního fondu. Na dalším vzdělávání se rovněž podílejí vědecké společnosti, poradenská zařízení, profesní sdružení a různé soukromé komerční i neziskové organizace.

Vyhláškou bylo institucionální další vzdělávání rozčleněno na tři druhy:

- studium ke splnění kvalifikačních požadavků (např. studium k rozšíření kvalifikace pro výuku na jiném druhu či stupni školy, studium pro ředitele škol)
- studium ke splnění dalších kvalifikačních předpokladů (např. studium pro výchovné poradce či studium ke splnění předpokladů pro výkon specializovaných činností, jako je např. prevence sociálně patologických jevů)
- studium k prohlubování odborné kvalifikace ve formě kursů a seminářů.

První dva druhy vzdělávání se ukončují závěrečnou zkouškou, příp. obhajobou závěrečné práce, absolventi všech programů získávají osvědčení.

Další vzdělání může mít i formu samostudia, na které se učiteli poskytuje studijní volno v rozsahu 12 pracovních dnů ve školním roce (nebrání-li tomu provozní důvody). Druhy dalšího vzdělávání a kariérní systém stanoví ministerstvo školství vyhláškou.

4.2 Vzdělávání v konzervatořích

Konzervatoře poskytují všeobecné vzdělávání a připravují žáky pro výkon náročných uměleckých a umělecko-pedagogických činností v oborech hudba, tanec, zpěv a hudebně dramatické umění. Nabízejí obory v délce 6 nebo 8 let.

Šestileté obory zajišťují v prvních čtyřech letech vyšší sekundární vzdělávání (ISCED 3B), v následujících letech vzdělávání terciární (ISCED 5B). Navštěvují je žáci v typickém věku 15 až 20 let, více než třetina nově přijatých žáků jsou však dospělí. Šestileté konzervatoře vyučují obory hudba, zpěv, hudebně-dramatické umění a ladění klavírů.

Osmileté taneční obory jsou určeny žákům v typickém věku 11 až 18 let. První čtyři roky odpovídají nižší sekundární úrovni vzdělávání (ISCED 2) – druhému stupni základní školy (viz kap. 3). Následují dva roky vyššího sekundárního (ISCED 3B) a dva roky terciárního (ISCED 5B) vzdělávání.

Absolventi konzervatoře zpravidla získávají vyšší odborné vzdělání v konzervatoři (ISCED 5B), které jim umožňuje studium v uměleckých oborech vysokých škol, mohou však také složit maturitní zkoušku (ISCED 3A), která je předpokladem studia ve všech oborech terciárního vzdělávání.

Ve školním roce 2008/09 bylo v České republice 18 konzervatoří a vzdělávalo se zde celkem 3 535 žáků, většina z nich (94 %) v denní formě vzdělávání.

Vzdělávání na veřejných a státních školách je bezplatné. Příspěvky rodičů a finanční podpora rodin jsou popsány v kapitole 4.1.

4.2.1 Přijímání

Šestileté obory přijímají žáky, kteří ukončili povinnou školní docházku, příp. úspěšně ukončili základní vzdělávání před jejím ukončením. Do osmiletého oboru tanec se přijímají žáci, kteří úspěšně ukončili 5. ročník základní školy. Přijímací řízení se koná formou talentové zkoušky. Uchazeč, který nebyl přijat, má možnost podat přihlášku ještě na střední školu.

4.2.2 Časový rozvrh, oddělení, místo výuky

Školní rok je rozčleněn stejným způsobem jako na základních školách – viz 3.1. Jedna vyučovací hodina trvá 45 minut. V jednom týdnu mohou mít žáci max. 40 vyučovacích hodin.

Škola má nejméně 80 žáků. Vyučování se uskutečňuje individuálně nebo ve skupinách, při výuce všeobecně vzdělávacích předmětů i hromadně. Žáci se člení do oddělení, která tvoří pedagogičtí pracovníci a žáci všech ročníků studující příslušné zaměření uměleckého oboru. Nejnižší počet žáků v oddělení je 5, nejvyšší 500.

4.2.3 Obsah vzdělávání

Při vzdělávání se dosud vychází z ministerstvem školství schválených učebních dokumentů, připravují a ověřují se však nové rámcové vzdělávací programy pro jednotlivé obory, které by měly být schváleny na jaře 2010. Na jejich základě si školy vytvoří vlastní školní vzdělávací programy a výuka podle nich v prvních ročnících začne nejpozději ve školním roce 2012/13

Vzdělávání zahrnuje složku všeobecně vzdělávací, odbornou a pedagogickou.

4.2.4 Hodnocení, postup a certifikace

Hodnocení výsledků vzdělávání a postup do vyšších ročníků – viz v kap. 4.1.4.

Vzdělávání v konzervatoři se zpravidla ukončuje absolutoriem v konzervatoři, absolventi dosahují vyššího odborného vzdělání v konzervatoři (ISCED 5B) a získávají titul diplomovaný specialista (DiS.). Maturitní zkoušku mohou absolvovat nejdříve po 4. ročníku, v oboru tanec po 8. ročníku, a dosáhnout tak středního vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 3A). O maturitní zkoušce viz více v kapitole 4.1.4.

Absolutorium v konzervatoři je komplexní odborná zkouška, která se skládá z teoretické zkoušky z odborných předmětů stanovených učebními dokumenty, ze zkoušky z cizího jazyka, z absolventské práce a její obhajoby a z absolventského výkonu z jednoho nebo dvou hlavních oborů, popř. ze zkoušky z umělecko-pedagogické přípravy. Pokud žák před absolutoriem nesložil úspěšně maturitní zkoušku, musí před absolutoriem úspěšně vykonat komisionální zkoušku z českého jazyka a literatury, v šestiletém programu též z dějin oboru. Po úspěšném složení absolutoria získá žák vysvědčení o absolutoriu.

4.2.5 Poradenství

Poradenství pro žáky konzervatoří se uskutečňuje v rámci poradenského systému pro žáky středních škol (viz 4.1.5).

4.2.6 Učitelé

Učitelé všeobecných předmětů mají stejnou kvalifikaci jako učitelé těchto předmětů na středních školách (viz 4.1.6). Učitelé uměleckých předmětů získávají umělecké vzdělání na různé úrovni a pedagogickou kvalifikaci si doplňují formou následné přípravy (dalšího vzdělávání). Absolventi konzervatoří a některých oborů vysokých škol získávají pedagogickou kvalifikaci souběžnou formou vzdělávání.

5. POSTSEKUNDÁRNÍ NETERCIÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Jako postsekundární vzdělávání se v České republice chápou některé programy poskytující stupeň vzdělání podle školského zákona a některé další druhy vzdělávání určené absolventům středních škol, které mají charakter doplňujícího, rekvalifikačního vzdělávání.

Postsekundární vzdělávání, které neposkytuje stupeň vzdělání, (jednoleté pomaturitní kursy cizího jazyka, rekvalifikační kursy na škole vyžadující střední vzdělání s výučním listem a vzdělávání absolventů středních škol organizované vysokou školou nesměřující k udělení titulu – rekvalifikační kursy, nulté ročníky apod.) je zpracováno v kapitole 7.

Tato kapitola pojednává pouze o programech poskytujících stupeň vzdělání:

- a) **Nástavbové studium (ISCED 4A)** je určeno uchazečům, kteří jsou absolventy tříletých oborů s výučním listem (ISCED 3C) a chtějí si doplnit střední vzdělání s maturitní zkouškou. Studium je dvouleté a je ukončeno maturitní zkouškou. Obvykle do něj nastupují žáci bezprostředně po ukončení předchozího vzdělávání. Jejich vzdělávací dráha na střední škole je tak de facto pětiletá (tříletý učební obor a dvouletý nástavbový obor) a na jejím konci mají žáci střední vzdělání s výučním listem i maturitní zkouškou.
- b) **Zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem (ISCED 4C)** poskytuje vzdělání absolventům oborů s maturitní zkouškou (ISCED 3A) i oborů s výučním listem (ISCED 3C), kteří chtějí získat další kvalifikaci. Studium trvá jeden až jeden až dva roky a je ukončeno závěrečnou zkouškou.
- c) **Zkrácené studium pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 4A)** se pořádá pro absolventy oborů s maturitní zkouškou (ISCED 3A), kteří chtějí získat další kvalifikaci. Studium je jedno- až dvouleté a je ukončeno maturitní zkouškou.

V nástavbovém studiu se v roce 2008/09 vzdělávalo 45 059 studentů, ve zkráceném studiu s výučním listem jich bylo 126 a zkráceného studia s maturitní zkouškou se účastnilo 411 studentů.

Nástavbové studium má dlouhou tradici; zkrácená studia byla nově zavedena školským zákonem z roku 2004. Obory zkráceného studia se uskutečňují na středních školách, které mají registrován ve školském rejstříku příslušný obor vyšší sekundární úrovně.

Všechny programy se na veřejných a státních školách poskytují zdarma. Příspěvky rodičů a finanční podpora rodin jsou pospány v kapitole 4.1.

5.1 Přijímání

Podmínkou přijetí:

- do nástavbového studia je střední vzdělání s výučním listem získané v odpovídajícím oboru (návaznost oborů je stanovena nařízením vlády),
- do zkráceného studia s výučním listem je střední vzdělání s maturitní zkouškou nebo střední vzdělání s výučním listem získané v jiném oboru,
- do zkráceného studia s maturitní zkouškou je střední vzdělání s maturitní zkouškou v jiném oboru.

Pro přijímací řízení platí obdobná pravidla jako pro přijímací řízení do vyššího sekundárního vzdělávání – viz kap. 4.1.1.

5.2 Časový rozvrh, třídy/skupiny žáků, místo výuky

Organizace školního roku a formy vzdělávání (denní a ostatní) jsou v postsekundárních oborech středních škol stejné jako v oborech vyššího sekundárního vzdělávání. Také pravidla pro dělení žáků do tříd a menších skupin a požadavky na prostorové podmínky jsou totožné. Blíže viz v kap. 4.1.2.

V oborech nástavbového studia studuje necelá polovina žáků v denní formě vzdělávání, jde především o čerstvé absolventy vyššího sekundárního vzdělávání, kteří tak přímo pokračují ve studiu. V případě zkrácených studií se uplatňují především ostatní formy vzdělávání.

5.3 Obsah vzdělávání

Učební dokumenty pro obory středních škol jsou předmětem probíhající kurikulární reformy, která je podrobně popsána v kap. 4.1.3., součástí reformy je také redukce počtu oborů, která zasahuje i obory postsekundárního vzdělávání (obory jsou pojaty širěji, než tomu bylo dříve). Ve větší části oborů se dosud postupuje podle předchozích učebních dokumentů, které dosti podrobně upravovaly obsah vzdělávání. Postupně se vydávají rámcové vzdělávací programy (RVP) pro jednotlivé obory, které obsah vzdělávání upravují poněkud obecněji a které kladou důraz především na výsledky vzdělávání. Každá škola vytváří pro jednotlivé obory školní vzdělávací programy (ŠVP), v nichž vzdělávací obsah podrobně rozpracuje a stanoví konkrétní podmínky vzdělávání. Struktura RVP a ŠVP je popsána v kap. 4.1.3.

Pro obory nástavbového studia se vydávají samostatné RVP. Část z nich byla schválena v květnu 2009, školy začnou podle připravených ŠVP vyučovat nejpozději ve šk. roce 2011/12.

Vzdělání ve zkráceném studiu se uskutečňuje podle RVP odpovídajících oborů vyššího sekundárního vzdělávání. Zásady pro tvorbu ŠVP pro zkrácené studium jsou uvedeny v RVP. Škola může buď vytvořit samostatný ŠVP, nebo vzdělávací program zkráceného studia zapracuje do ŠVP pro vyšší odborné vzdělávání.

Pro jednotlivé (denní a ostatní) formy vzdělávání může škola připravit samostatné ŠVP nebo může mít společný ŠVP pro všechny nabízené formy.

5.4 Hodnocení, postup a certifikace

Průběžné hodnocení, hodnocení na vysvědčení v pololetí a v závěru školního roku a podmínky pro postup do dalšího ročníku se v postsekundárních oborech středních škol neliší od hodnocení ve vyšším sekundárním vzdělávání.

V oborech nástavbového studia a v oborech zkráceného studia pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou se vzdělávání ukončuje maturitní zkouškou a absolventi získávají vysvědčení o maturitní zkoušce. Organizace a náplň maturitních zkoušek je stejná jako u oborů vyšší sekundární úrovně (viz 5.1.4). Žáci zkráceného studia vzhledem k tomu, že maturitní zkoušku splnili na konci předchozího vzdělávání, srovnatelné části zkoušky znovu nekonají.

V oborech zkráceného studia pro získání středního vzdělání s výučním listem se vzdělávání ukončuje závěrečnou zkouškou a absolventi získávají vysvědčení o závěrečné zkoušce a výuční list. Organizace závěrečných zkoušek i jejich obsah jsou stejné jako u oborů vyšší sekundární úrovně (viz 5.1.4). Ředitel školy může žákovi, který střední vzdělání s výučním listem získal již dříve v jiném oboru, uznat jednotlivou zkoušku, pokud svým obsahem odpovídá zkoušce, kterou by měl žák konat.

5.5 Poradenství

Podrobné informace o poradenství pro žáky středních škol jsou uvedeny v kap. 4.1.5.

5.6 Učitelé

Podrobné informace o učitelích středních škol jsou uvedeny v kap. 4.1.6.

6. TERCIÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Terciární vzdělávání poskytují tradičně vysoké školy, a to na úrovni ISCED 5A a 6. Mohou být univerzitní i neuniverzitní. Popisuje je kap. 6.2.

Relativně novou součástí terciárního vzdělávání jsou vyšší odborné školy; poskytují spíše prakticky zaměřené vyšší odborné vzdělání, které má úroveň ISCED 5B. Jsou popsány v kap. 6.1.

Podíl zapsaných uchazečů do prezenčního studia terciárního vzdělávání na populaci 19letých byl v roce 2008/09 58,6 %, z toho vysoké školy tvořily přibližně 90 % a vyšší odborné školy 10 %. Uchazeči, kteří maturovali v roce 2008, tvořili celkem 86,3 % zapsaných do prezenčního studia, resp. 49,3 % zapsaných do všech forem studia.

V lednu 2009 byla projednána vládou Bílá kniha terciárního vzdělávání, která by měla poskytnout koncepční základ pro legislativní změny v terciárním vzdělávání.

6.1 Vyšší odborné vzdělávání

Vyšší odborné školy byly experimentálně zavedeny ve školním roce 1992/93, od roku 1995 jsou běžnou součástí vzdělávacího systému. Měly pokrýt segment kvalifikačních potřeb mezi středním a vysokoškolským vzděláváním. Vznikaly zpravidla při středních odborných školách a většinou s nimi dosud tvoří jeden právní subjekt.

Vyšší odborné vzdělávání se řídí školským zákonem (č. 561/2004 Sb.), stejně jako vzdělávání nižších úrovní. Podrobnosti upravuje vyhláška o vyšším odborném vzdělávání (č. 10/2005 Sb.)

Vzdělávací programy vyšších odborných škol mají v denní formě vzdělávání délku 3 roky, zdravotnické programy 3,5 roku, vždy včetně odborné praxe. Absolventi získávají vyšší odborné vzdělání – ISCED 5B.

V roce 2008/09 se na 184 vyšších odborných školách vzdělávalo 28 027 studentů. V denní formě studovalo 75 % z nich. Průměrný počet studentů denního studia na školu je 119.

Obory vyššího odborného vzdělání jsou stanoveny nařízením vlády s vazbou na Klasifikaci kmenových oborů vzdělání (viz 1.2). Vzdělávací program pro konkrétní obor si zpracovává každá jednotlivá škola. Stanoví cíle, formy, délku a obsah vzdělávání, jeho podmínky, organizaci, průběh, ukončování, profil absolventa a možnosti jeho uplatnění. Škola musí doložit zabezpečení realizace vzdělávacího programu, mj. spolupráci s praxí, a uvést předpokládaný počet přijímaných. Vzdělávací program podléhá akreditaci, kterou uděluje MŠMT na základě stanoviska zpracovaného Akreditační komisí pro vyšší odborné vzdělávání. Akreditovaný vzdělávací program umožňuje škole přijímat uchazeče, vzdělávat v jeho rámci studenty, je závazný pro hodnocení studentů i školy a je podkladem pro stanovení výše finančních prostředků přidělovaných ze státního rozpočtu.

Obsah vzdělávání je uspořádán do předmětů nebo jiných ucelených částí studia, např. do modulů. Tyto složky jsou rozděleny na povinné, povinně volitelné a nepovinné. Časové dotace stanoví učební plán.

Teoretická příprava se uskutečňuje formou přednášek, seminářů, konzultací, cvičení a exkurzí.

Podstatnou složkou tohoto typu studia je praktická příprava v oboru. Uskutečňuje se formou praktického vyučování ve škole nebo formou odborné praxe na pracovištích fyzických či právnických osob, které mají se školou uzavřenu smlouvu.

Organizace studia na vyšších odborných školách se blíží studiu vysokoškolskému s důrazem na individuální práci. Vyšší odborné školy rovněž realizují ve spolupráci s vysokými školami bakalářské

programy. Současný vývoj vede ke sblížení obou typů terciárního vzdělávání, avšak vyšší odborné školy nejsou začleněny do boloňského procesu.

Další existence a podoba vyšších odborných škol je předmětem diskusí. Současný stav je popsán a návrh na změnu je předložen v tezích Bílé knihy terciárního vzdělávání.

6.1.1 Přijímání

Ke studiu se přijímají uchazeči, kteří získali střední vzdělání s maturitní zkouškou. Podmínky přijetí nezávisejí na věku studenta, typickým věkem nástupu ke studiu je 19 let, studenti jsou ale často starší.

O počtu přijímaných uchazečů rozhoduje ředitel školy v rámci kapacity školy stanovené při zařazování školy do školského rejstříku a v souladu s dlouhodobými záměry příslušného kraje.

V rámci přijímacího řízení může ředitel rozhodnout o konání přijímací zkoušky a o jejím obsahu. Uchazeč se může hlásit na více škol zároveň.

Uchazeč o studium může být přijat do vyššího než prvního ročníku, pokud mu bylo uznáno předchozí vzdělání.

Vzdělávání cizinců je upraveno školským zákonem. Občané Evropské unie a jejich rodinní příslušníci mají přístup ke vzdělávání a školským službám za stejných podmínek jako občané České republiky. Osoby, které nejsou občany Evropské unie, mají přístup k vyššímu odbornému vzdělávání, pokud pobývají oprávněně na území České republiky.

Pokud cizinci získali předchozí vzdělání v zahraničí, promíjí se jim při přijímacím řízení ke vzdělávání na vyšší odborné škole přijímací zkouška z českého jazyka. Jeho znalost nezbytná pro vzdělávání se ověří rozhovorem.

6.1.2 Poplatky studentů a finanční pomoc

Vyšší odborné školy mohou vybírat školné. Na veřejných školách je jeho maximální výše stanovena vyhláškou o vyšším odborném vzdělávání, a to podle finanční náročnosti oboru. Pro většinu oborů činí 3000 Kč, pro obory s nejmenšími nároky je to 2500, naopak pro další stanovené obory činí 4000 a 5000 Kč. Školné je splatné ve dvou splátkách. Ředitel může školné jednotlivému studentovi zejm. ze sociálních důvodů snížit až na 50 % stanovené částky.

Výše školného není v soukromých (resp. církevních) subjektech omezena.

Studenti (popř. jejich rodiny) mohou získat finanční pomoc ze státního rozpočtu. Studenti:

- mají nárok na bezplatnou zdravotní péči. Za studenty až do věku 26 let platí zdravotní pojištění stát;
- mohou využívat slevy na dopravu. Pro studenty, kteří do školy dojíždějí mimo obec bydliště, je zaveden systém slev na studentském jízdném. Ve věku 15-26 let platí nejvýše 75 % ceny;
- mohou pobírat přídavek na dítě do věku 26 let, pokud příjem rodiny nedosahuje 2,4násobku životního minima.

Pokud jsou její příjmy nižší než dvojnásobek životního minima, má rodina studenta nárok na sociální příspěvek. Bez ohledu na příjmovou situaci rodiny má jeden z rodičů možnost uplatnit slevu na dani.

Ředitel vyšší odborné školy může se souhlasem zřizovatele vydat stipendijní řád, podle něhož lze studentům poskytovat prospěchové stipendium.

Vyšší odborná škola může žákům zajišťovat stravování studentů a v případě potřeby i jejich ubytování. Úplata je ve veřejných a státních školách omezena vyhláškou.

6.1.3 Časový rozvrh, studijní skupiny, místo výuky

Školní rok se dělí na dvě období – zimní a letní. Školní vyučování ve školním roce trvá 40 týdnů, z čehož 32 týdnů připadá na školní výuku, šest týdnů je určeno pro samostatné studium a k získání klasifikace v řádném termínu a dva týdny tvoří časovou rezervu. Vyučovací hodina trvá 45 minut, v odborné praxi 60 minut, konzultační hodina trvá 45 minut. Výuka, praxe a zkoušky mohou zasahovat i do prázdninového období, to však musí trvat nejméně 4 týdny.

Začátek a konec školní výuky, období pro samostatné studium a k získání hodnocení v řádném termínu, v období školních prázdnin, případně další členění v souladu s akreditovaným vzdělávacím programem stanoví ředitel školy.

Minimální počet studentů ve studijní skupině je 10 (v uměleckých oborech 6), maximální 40.

6.1.4 Hodnocení, postup a certifikace

Student postupuje do vyššího ročníku, pokud splní podmínky stanovené akreditovaným vzdělávacím programem pro příslušný ročník. Pokud tyto podmínky nesplnil, může mu ředitel po zvážení jeho studijních výsledků povolit opakování ročníku.

V průběhu studia může student na svou žádost přestoupit do jiné vyšší odborné školy, změnit obor vzdělávání nebo přerušit studium (nejvýše na dva roky). O přestupu studenta rozhoduje ředitel školy, na kterou se student hlásí. Ředitel školy může uznat dosavadní vzdělání studenta, pokud je doloženo. Částečné dosažené vzdělání lze uznat, pokud od jeho dosažení neuplynulo více než 10 let nebo pokud je prokázáno zkouškou.

Možné formy hodnocení jsou průběžné hodnocení (provádí se zejména kontrolními otázkami, zadáváním písemných prací, testy, zadáváním samostatných úkolů a semestrálními pracemi), zkouška (klasifikační stupnice je čtyřstupňová) nebo jiný způsob stanovený vzdělávacím programem, popř. kredity. Každá škola si z nich volí ty, které bude v jednotlivých předmětech a obdobích používat, a uvede je ve vzdělávacím programu.

Vzdělávání se ukončuje absolutoriem. Tato odborná zkouška se skládá ze zkoušky z odborných předmětů (nejvýše tří), ze zkoušky z cizího jazyka a z obhajoby absolventské práce, jejíž zpracování a obhajoba mohou být kolektivní, hodnocení je však vždy individuální. Součástí obhajoby může být ověření praktických dovedností.

Klasifikace při absolutoriu je čtyřstupňová. Absolvent získává vyšší odborné vzdělání doložené vysvědčením o absolutoriu a diplomem absolventa vyšší odborné školy s označením diplomovaný specialista (zkratka DiS., uváděná za jménem).

Novelizací vysokoškolského zákona z roku 2004 se usnadnil přechod z vyšších odborných škol na školy vysoké: vysoká škola může pro uchazeče, kteří absolvovali na vyšší odborné škole akreditovaný vzdělávací program nebo jeho část, stanovit odlišné podmínky přijetí než pro ostatní uchazeče.

6.1.5 Poradenství

Výchovné poradenství pro vyšší odborné školy se organizuje obdobně jako pro školy střední (viz 4.1.5).

6.1.6 Učitelé

Učitelé vyšších odborných škol mohou působit jako učitelé všeobecně vzdělávacích nebo odborných předmětů nebo učitelé praktického vyučování a odborné praxe. Jejich kvalifikační předpoklady jsou obdobné kvalifikačním předpokladům učitelů středních škol – viz 4.1.6, nemají však předepsáno pedagogické vzdělání. Také podmínky pro další vzdělávání učitelů odborných škol jsou stejné jako pro učitele škol středních (viz 4.1.6).

Na vyšších odborných školách bylo v roce 2008/09 zaměstnáno 1 815,2 učitelů (přepočteno na plné úvazky).

6.2 Vysokoškolské vzdělávání

Vysoké školy se řídí zákonem o vysokých školách (č. 111/1998 Sb.) ve znění pozdějších předpisů. Činnost vysokých škol dále upravují i jejich vnitřní předpisy, které na zákon navazují a podléhají registraci Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Pro každou veřejnou vysokou školu je jich povinně stanoveno osm, další může požadovat statut školy. Další podrobnosti o správě vysokých škol viz v kap. 1.2, část Autonomie institucí.

Zákon člení vysoké školy na dva typy – instituce univerzitní (univerzity), které poskytují všechny typy studijních programů (bakalářský, magisterský a doktorský), a neuniverzitní, které poskytují převážně programy bakalářské a programy doktorské neposkytují vůbec.

Institucionální struktura vysokých škol se v důsledku vysokoškolského zákona výrazně změnila. Většina dříve státních vysokých škol získala statut veřejných vysokých škol; je jich 26, většina z nich jsou univerzity, dvě nově vzniklé jsou neuniverzitní. Mohou být zřizovány a zrušovány pouze zákonem. Univerzita obrany (vzniklá 1. 1. 2004 z původních tří vojenských škol) a Policejní akademie ČR mají nadále statut státních vysokých škol. Jejich zřizovateli jsou příslušná ministerstva (obranu a vnitra).

Soukromé vysoké školy začaly vznikat záhy po účinnosti zákona, často ze soukromých vyšších odborných škol, a to jako neuniverzitní vysoké školy. Dvě z nich se po roce 2007 staly univerzitami. Soukromé vysoké školy mohou působit pouze jako právnické osoby (sedmáct z nich má statut obecně prospěšné společnosti), a to po schválení Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy na základě kladného vyjádření Akreditační komise. K 31. 12. 2008 bylo registrováno 45 soukromých vysokých škol.

Vysoká škola uskutečňuje akreditované studijní programy a programy celoživotního vzdělávání (orientované na výkon povolání nebo zájmově, viz též 7.4.). Všechny vysoké školy uskutečňují vedle studijních programů i činnosti výzkumné, vývojové, umělecké, popř. další tvůrčí činnosti

Studijní program podléhá akreditaci, kterou uděluje ministerstvo na základě stanoviska Akreditační komise zřízené vládou. V rámci akreditace se rozhoduje i o oprávnění přiznávat akademické tituly. Akreditační komise provádí i srovnávací hodnocení fakult v jednotlivých oborech. Studijní program zpracovává a předkládá k akreditaci vysoká škola, popř. instituce, která ho chce ve spolupráci s vysokou školou uskutečňovat. Je určen typem (bakalářský, magisterský, doktorský) a formou studia (prezenční, distanční nebo jejich kombinace). Součástí studijního programu je dále zpravidla jeho členění na obory,

Studijní obory se člení podle celostátně schváleného číselníku Klasifikace kmenových oborů vzdělání (viz kapitola 1.2). Na vysokých školách se uplatňuje přes 150 kmenových studijních oborů. Třídění kmenových oborů odpovídá v podstatě tradičnímu třídění vědních oborů, např. na humanitní vědy, společenské vědy, přírodní vědy, lékařské vědy, pedagogické vědy a učitelství, matematické vědy,

informatiku, technické vědy, ekonomické vědy, zemědělské vědy, vojenské a policejní vědy, umění a architekturu, tělesnou výchovu a sport.

Zákon nepředepisuje délku studia pro žádný konkrétní obor.

V rámci realizace Boloňské deklarace je podporován rozvoj bakalářských programů a co nejvyšší dostupnost studia. Na všech univerzitních vysokých školách je zavedeno třístupňové studium (bakalářské, magisterské a doktorské).

Bakalářský studijní program je zaměřen na přípravu k výkonu povolání a ke studiu v magisterském studijním programu. Studium trvá 3-4 roky a získané vzdělání odpovídá úrovni ISCED 5A. Na soukromých školách tento typ programu převažuje.

Magisterský studijní program je zaměřen na získání teoretických poznatků založených na soudobém stavu vědeckého poznání, výzkumu a vývoje, na zvládnutí jejich aplikace a na rozvinutí schopností v tvůrčí činnosti; v oblasti umění je zaměřen na náročnou uměleckou přípravu a na rozvíjení talentu. Magisterský studijní program navazuje na bakalářský; standardní doba studia je 1-3 roky. V případech, kdy to vyžaduje charakter studijního programu, může být udělena akreditace magisterskému programu, který nenavazuje na bakalářský. V tomto případě trvá 4-6 let.

Standardní vysokoškolské studium může tedy trvat nejméně tři a nejvíce sedm let. Ve všech případech získané vzdělání odpovídá úrovni ISCED 5A.

Doktorský studijní program může následovat po ukončení magisterského. Je zaměřen na vědecké bádání a samostatnou tvůrčí činnost v oblasti výzkumu a vývoje nebo na samostatnou teoretickou a tvůrčí činnost v oblasti umění. Uskutečňuje se pouze na univerzitní vysoké škole. Standardní doba studia je 3-4 roky a získané vzdělání odpovídá úrovni ISCED 6.

Výuka v bakalářských a magisterských studijních programech se opírá o dvě hlavní metody – přednášky a cvičení. Studium v doktorském studijním programu probíhá podle individuálního studijního plánu pod vedením školitele. Účast na přednáškách nebývá pro studenty závazná; na cvičeních zpravidla ano.

V návaznosti na vývoj v Evropě, zejména na Boloňský proces a na návrhy Evropské komise, vzniká (jako součást Národní soustavy kvalifikací) Národní rámec kvalifikací pro terciární vzdělávání. Tento rámec má být kompatibilní jak se zastřešujícím rámcem kvalifikací pro Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání, tak s Evropským rámcem pro celoživotní učení a má navázat na předchozí práci realizovanou v ČR pro nižší úroveň vzdělávací soustavy (viz 7.1).

Na veřejných a soukromých vysokých školách studovalo v akademickém roce 2008/09 369,6 tisíc studentů. Z nich 8 % mělo cizí státní občanství. V prezenční formě studovalo 264,3 tisíc studentů, 109,2 tisíc ve formě kombinované nebo distanční. Struktura studujících podle typu programu byla v prezenčním studiu následující: 161 402 studentů v bakalářském, 49 407 v dlouhém magisterském, 45 990 v navazujícím magisterském a 10 571 v doktorském studijním programu.

6.2.1 Přijímání

Minimální podmínkou pro přijetí na vysokou školu je ukončené střední vzdělání s maturitní zkouškou. Přijetí k magisterskému studiu navazujícímu na bakalářské je podmíněno řádným ukončením bakalářského studijního programu, přijetí k doktorskému studiu je podmíněno řádným ukončením magisterského studijního programu.

Uchazeči se mohou hlásit do více oborů. O počtu přijímaných studentů a o konkrétních podmínkách přijímacího řízení (výsledky přijímací zkoušky, prospěch na střední škole, uznání kreditů z předchozího studia v jiném oboru nebo na vyšší odborné škole apod.) rozhodují vysoké školy samy,

podmínky jejich financování však toto rozhodování ovlivňují. Přijímání ke studiu na vysoké školy obecně je omezeno zejména kapacitou dané školy. Na centrální úrovni je počet studentů, který bude v daném akademickém roce financován, omezen, a to finanční částkou přidělenou vysoké škole v rámci normativního financování. Součástí přijímacího řízení může být a zpravidla bývá přijímací zkouška, a to písemná, ústní nebo obojí. Převýší-li počet uchazečů, kteří splnili stanovené podmínky, maximální stanovený počet těch, kdo mohou být přijati, rozhoduje pořadí nejlepších.

Rovný přístup k terciárnímu vzdělání je dán zákony a platí pro všechny věkové kategorie i pro cizince. Cizí státní příslušníci prokazují při přijímacím řízení, že splňují stejné požadavky jako čeští studenti. Novelizací zákona o vysokých školách z roku 2004 si vysoká škola nebo fakulta může stanovit odlišné podmínky pro přijetí uchazečů: např. těch, kteří absolvovali studijní program nebo jeho část na vysoké škole – domácí či zahraniční. Podmínky studia cizinců obsahuje statut veřejné vysoké školy.

6.2.2 Poplatky studentů a finanční pomoc

Podle vysokoškolského zákona je vzdělávání všech státních příslušníků na veřejných vysokých školách bezplatné s výjimkou poplatků:

- za úkony spojené s přijímacím řízením,
- za prodloužení studia nad stanovenou dobu,
- za studium dalšího programu,
- za studium v cizím jazyce.

Základem pro stanovení poplatků je 5 % z průměrné částky připadající na jednoho studenta z celkových neinvestičních výdajů poskytnutých ministerstvem ze státního rozpočtu veřejným vysokým školám v kalendářním roce.

Veřejná vysoká škola může stanovit poplatek za úkony spojené s přijímacím řízením, který činí nejvýše 20 % základu.

Studuje-li student v bakalářském nebo magisterském studiu déle, než je standardní doba studia zvětšená o jeden rok, potom je mu stanoven poplatek, který činí za každých dalších započtených šest měsíců nejméně jedenapůlnásobek základu. Pokud absolvent bakalářského nebo magisterského studijního programu chce studovat v dalším bakalářském nebo magisterském programu, stanoví mu škola poplatek, který činí za jeden rok nejvýše základ (to neplatí, jde-li o souběh řádných studijních programů).

Poplatek za studium v cizím jazyce se stanovuje bez ohledu na základ.

Soukromé vysoké školy si stanoví poplatky svým vnitřním předpisem. Školné požadované soukromou vysokou školou není zákonem limitováno.

Rektor může poplatky spojené se studiem snížit, prominout nebo odložit jejich splatnost s přihlédnutím ke studijním výsledkům nebo sociální situaci studenta.

O státní sociální podpoře, zdravotním pojištění, slevách na dopravu a daňových úlevách viz kapitola 6.1.2.

Stravování v menzách je poskytováno za dotované ceny. Dotaci na ubytování od roku 2005/06 rozděluje vysoká škola formou stipendia na ubytování přímo studentům podle pravidel stanovených ministerstvem a upřesněných vnitřním předpisem.

Studenti mohou získat prospěchové, sociální (zákonem přesně vymezené v případě tíživé sociální situace studenta) nebo jiné stipendium podle stipendijního řádu příslušné školy. Studentům

doktorských programů v prezenční formě se přiznává stipendium ve výši přibližně 5000 Kč až 10 000 Kč měsíčně.

6.2.3 Organizace akademického roku

Akademický rok trvá 12 měsíců; jeho začátek stanoví rektor. Studium se člení na semestry, ročníky nebo bloky sestávající z období výuky a zkoušek a z období prázdnin.

Uspořádání akademického roku závisí na jednotlivých školách; začíná většinou v říjnu a je rozdělen na dva semestry: zimní a letní, po kterých následuje zhruba pětítýdenní zkuškové období. V červenci a v srpnu jsou letní prázdniny.

6.2.4 Hodnocení, postup a certifikace

Časové rozložení a jednotlivé způsoby kontroly studijní úspěšnosti jsou u různých studijních oborů různé. Někde je zaveden systém dílčích zkoušek skládaných po každém semestru, jinde je předepsána jediná souborná zkouška po ucelené části studia, většinou na konci určitého modulu. Výkon u zkoušek a obhajob se klasifikuje pomocí známek. Studijní úspěšnost se ve většině škol hodnotí systémem kreditů. Kreditní systém je podporován jako prostředek umožňující uznávat absolvované části studia a přispívat tak k prostupnosti systému.

Studium v bakalářském programu se ukončuje státní závěrečnou zkouškou, jejíž součástí je zpravidla obhajoba bakalářské práce. Absolventům se uděluje titul bakalář (Bc.) nebo bakalář umění (BcA.), které se uvádějí před jménem.

Studium v magisterském programu se ukončuje státní závěrečnou zkouškou, jejíž součástí je obhajoba diplomové práce. Absolventi získávají titul magistr (Mgr.), magistr umění (MgA.), inženýr (Ing.), inženýr architekt (Ing. arch.). Výjimku tvoří studenti lékařství a veterinárního lékařství a hygieny, kteří studium ukončují státní rigorózní zkouškou a získávají titul doktor medicíny (MUDr.), zubní lékař (MDDr.) a doktor veterinární medicíny (MVDr.). Všechny uvedené tituly stojí před jménem.

Studium v doktorském programu se ukončuje státní doktorskou zkouškou a obhajobou disertační práce. Po úspěšném vykonání zkoušky se uděluje titul doktor (Ph.D.). Výjimku tvoří oblast teologie, kde se uděluje titul doktor teologie (Th.D.). Oba tituly stojí za jménem.

Dokladem o ukončení studia a o získání příslušného akademického titulu je vysokoškolský diplom a dodatek k diplomu.

Po získání titulu magistr lze složit v téže oblasti státní rigorózní zkoušku, jejíž součástí je obhajoba rigorózní práce; po jejím vykonání se uděluje titul doktor v příslušném oboru (JUDr., PhDr., RNDr., PharmDr., ThDr., v oboru katolické teologie titul licenciát – ThLic.). Tento titul stojí vždy před jménem.

V roce 2007/08 absolvovalo na veřejných vysokých školách 63,7 tisíc studentů, 79 % z nich v prezenčním studiu. Absolventi prezenčního studia na soukromých vysokých školách tvoří jen 36 % z celkového počtu 9 451 absolventů.

Nejvíce je absolventů studijních programů ekonomických věd a nauk (25,9 %) a také technických věd (24,5 %). Naopak nejméně absolventů připadá na právní vědy (3,3 %) a vědy o kultuře a umění (2,1 %).

Úspěšní absolventi všech studijních programů mohou najít uplatnění na pracovním trhu nebo v případě bakalářských či magisterských programů pokračovat ve studiu.

O absolvování studia v rámci celoživotního vzdělávání vydá vysoká škola jeho účastníkům osvědčení. Úspěšným absolventům celoživotního vzdělávání může škola v rámci akreditovaných studijních

programů uznat kredity získané v celoživotním vzdělávání, a to až do výše 60 % kreditů potřebných k řádnému ukončení studia. Další informace – viz kapitola 7.4.

Další vzdělávání je pro absolventy vysokých škol obvyklou součástí jejich pracovního života.

6.2.5 Poradenství

Na vysokých školách fungují akademické poradny. Povinnost poskytovat uchazečům o studium, studentům a dalším osobám informační a poradenské služby související se studiem a s možností uplatnění absolventů studijních programů v praxi ukládá veřejným vysokým školám zákon o vysokých školách, obdobné poradenství obvykle poskytují i soukromé vysoké školy. Poradny poskytují zejména:

- studijní poradenství před vstupem a v prvních měsících po vstupu na vysokou školu,
- psychologické a psychoterapeutické služby,
- sociální poradenství zaměřené na sociálně ekonomické problémy studentů a profesní a kariérové poradenství.

V oblasti vysokoškolského poradenství probíhaly od roku 2008 projektové aktivity, do kterých je zapojeno osm univerzit za koordinace VŠE v Praze. Od roku 2009 je realizován navazující centralizovaný rozvojový projekt MŠMT zaměřený na zefektivnění vysokoškolských poradenských služeb v ČR a vytvoření sítě poradců, kteří by vzájemně spolupracovali.

6.2.6 Akademičtí pracovníci

Na vysokých školách plní funkci učitelů akademičtí pracovníci. Akademickými pracovníky jsou zaměstnanci vysoké školy, kteří vykonávají jak pedagogickou, tak vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost: profesori, docenti, odborní asistenti, asistenti, lektori a vědečtí, výzkumní a vývojoví pracovníci. Mohou se na ní podílet i další odborníci, kteří nejsou zaměstnanci vysoké školy. Vnitřní předpis vysoké školy stanoví postavení hostujících profesorů.

Speciální pedagogická příprava učitelů vysokých škol není zákonem předepsána. Pravidla kariérního růstu stanoví vnitřní předpisy vysokých škol. Docenta pro určitý obor jmenuje rektor na základě habilitačního řízení, v němž se ověřuje vědecká nebo umělecká kvalifikace uchazeče, mj. na základě habilitační práce. Profesora pro určitý obor jmenuje prezident republiky na návrh vědecké rady vysoké školy podaný prostřednictvím ministra školství.

Povinnost akademických pracovníků dále se vzdělávat není v zákoně o vysokých školách výslovně formulována. Nicméně zákon říká, že vedle pedagogické činnosti musí akademický pracovník vykonávat také vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost. Podle Vzorového Etického kodexu pro akademické pracovníky vysokých škol, který sice není závazný, nicméně řada vysokých škol podle něj již vytvořila vlastní etický kodex, akademický pracovník trvale rozvíjí své schopnosti, rozšiřuje a prohlubuje si znalosti a dovednosti v oblasti svého profesního zaměření i obecné pedagogické práce.

Na vysokých školách bylo v roce 2008 zaměstnáno 16 976,6 akademických pracovníků (přepočteno na plné úvazky). Profesori s docenty tvořili 31 %.

7. DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ A ODBORNÁ PŘÍPRAVA

České vzdělávání dospělých má dlouhou tradici. Počátky osvětových aktivit lze situovat do doby osvícenství, během 19. století vznikla řada kulturně osvětových institucí a spolků. Ve svých počátcích bylo vzdělávání dospělých spíše záležitostí zájmovou, začátkem 20. století přešlo v určitých povoláních (lékaři) či oblastech (zemědělství) do působnosti profesních organizací. V některých profesích vznikl celý propracovaný systém. V období 60. let se začalo významně rozvíjet i podnikové vzdělávání. Od 70. let se také začal značně rozrůstat výzkum a teoretická produkce v oblasti výchovy a vzdělávání dospělých.

V současné době se další vzdělávání uskutečňuje v oblastech:

- všeobecného vzdělávání pro nepatrnou menšinu těch, kteří ho nenabývali v počátečním vzdělávání, v přípravných kurzech k přijímacím zkouškám na střední a vysoké školy a v jazykovém vzdělávání;
- dalšího odborného vzdělávání a přípravy (získání, rozšíření či doplnění kvalifikace, rekvalifikace, v některých povoláních povinné pravidelné aktualizování vědomostí a dovedností);
- občanského/zájmového vzdělávání (v naší zemi tradičního), které má obecně kultivační charakter a uspokojuje zájmy občanů, např. v oblasti politiky, dějin, kultury apod.

Další vzdělávání a odbornou přípravu zajišťují školy včetně škol vysokých, zaměstnavatelé, orgány veřejné správy a samosprávy a jejich vzdělávací instituce, nestátní neziskové organizace včetně profesních a komerčních subjekty.

7.1 Politický a legislativní rámec

Problematika vzdělávání dospělých je řešena prostřednictvím různých právních norem. (Ucelená, jednotná právní úprava však chybí.) Současná legislativa sestává z těchto zákonů:

- 1) Školský zákon platný od 1. 1. 2005, již koncipovaný z hlediska celoživotního učení, který:
 - nově a přesněji definuje jiné než denní formy vzdělávání (viz 7.4),
 - posiluje roli nástavbového studia; umožňuje absolventům s výučním listem zvýšit si kvalifikaci o maturitní zkoušku (ISCED 4A, viz kap. 5),
 - zavádí zkrácené studium k získání výučního listu a zkrácené studium k získání středního vzdělání s maturitní zkouškou; obě poskytují druhou šanci např. pro uchazeče, kteří mají problémy s umístěním na trhu práce (ISCED 4, viz kap. 5),
 - zavádí možnost uznávat dříve získané vzdělání (včetně informálního),
 - zavádí možnost získat stupeň vzdělání bez předchozího vzdělávání ve střední nebo vyšší odborné škole,
 - upravuje možnost dalšího vzdělávání prostřednictvím kursů, které neposkytují uznaný stupeň vzdělání.
- 2) Zákon o vysokých školách obsahuje ustanovení o programech celoživotního vzdělávání. (Blíže viz 7.4.)
- 3) Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání z r. 2006, postupně implementovaný od r. 2007, upravuje:

- Národní soustavu kvalifikací jako veřejně přístupný registr všech úplných i dílčích kvalifikací a jejich kvalifikačních a hodnoticích standardů,
- pravidla udělování a odnímání autorizace k ověřování výsledků dalšího vzdělávání (dílčích či úplných kvalifikací),
- pravidla hodnocení a získání dílčí kvalifikace a
- působnost orgánů vykonávajících státní správu v oblasti ověřování a uznávání dalšího vzdělávání.

4) Normy, které souvisejí s výkonem práce: zákoník práce, zákon o zaměstnanosti a návazné vyhlášky, např. vyhláška MŠMT o akreditaci zařízení k provádění rekvalifikací.

Zákoník práce stanoví, že zaměstnavatel pečuje o odborný rozvoj zaměstnanců, tj. zaškolení a zaučení (pro zaměstnance bez kvalifikace nebo při převedení na jinou práci), odbornou praxi absolventů, prohlubování a zvyšování kvalifikace. Účast v kurzech je zaměstnavatel oprávněn zaměstnanci uložit. Zaměstnanec je povinen prohlubovat si svoji kvalifikaci k výkonu sjednané práce.

Zákon o zaměstnanosti, který zohledňuje legislativní úpravu EU, definuje státní politiku zaměstnanosti, její subjekty a nástroje. Do rámce aktivní politiky zaměstnanosti náleží opatření k rozvoji lidských zdrojů, např. školení, rekvalifikace, informace a poradenství.

5) Zákony upravující kvalifikační požadavky na některá nedělnická povolání, např. zákon o úřednících územních samosprávných celků, o soudech a soudcích, o daňových poradcích, zákony upravující vzdělávání zdravotnických pracovníků a další. Tyto normy často stanoví i zvláštní instituce, které vzdělávání či zkoušky zajišťují. Od r. 2004 sem patří i zákon o pedagogických pracovnících a vyhláška o jejich dalším vzdělávání.

6) Zákon o technických normách a zákon o státním odborném dozoru, na jejichž základě jsou vydávány předpisy o odborné způsobilosti a kvalifikačních požadavcích a o pravidelném doškolování a přezkušování pracovníků. I tyto normy předpokládají specializované instituce pro vzdělávání a certifikaci.

7) Zákon o živnostenském podnikání, který upravuje komerční poskytování vzdělávání, nestanoví pro ně zvláštní předpoklady, rekvalifikační programy však musí mít akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, v případě vzdělávání uvedeného v bodech 4 a 5 akreditaci příslušných ministerstev (vnitřní, spravedlnosti aj.) nebo jiných odpovědných orgánů.

7.2 Rozdělení pravomocí

Studium, které poskytuje definovaný stupeň vzdělání v jiných formách, než je studium denní/prezenční, včetně studijních programů vysokých škol, je v působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. MŠMT vymezuje celkový rámec dalšího vzdělávání a podporuje jeho rozvoj především snahou o reformu vzdělávacích programů a financováním rozvojových programů. Zvláštní působnost má v rekvalifikačním vzdělávání, kde je akreditačním orgánem rekvalifikačních programů. V r. 2006 byla působnost MŠMT rozšířena: nadále koordinuje činnost ostatních ministerstev a dalších orgánů v oblasti uznávání odborných kvalifikací. Schvaluje, mění a zrušuje seznam úplných a dílčích kvalifikací v Národní soustavě kvalifikací, kterou vede a zveřejňuje Národní ústav odborného vzdělávání. Schvaluje, mění a zrušuje kvalifikační a hodnoticí standardy. Pro tuto oblast si ministerstvo zřídilo poradní orgán – Národní radu pro kvalifikace.

Ministerstvo práce a sociálních věcí je garantem státní politiky zaměstnanosti. Je odpovědné za tvorbu Národní soustavy povolání – databáze, která bude poskytovat informace o požadavcích trhu práce na kvalifikace. Ministerstvo je zřizovatelem úřadů práce, které mj. poskytují poradenské a

informační služby spojené s přípravou na povolání a s dalším vzděláváním, organizují rekvalifikaci uchazečů o zaměstnání, podílejí se na jejím financování (včetně podpor při rekvalifikaci) a podporují vytváření míst pro zabezpečení odborné praxe absolventům škol a pro získání kvalifikace mladistvým uchazečům o práci.

Ministerstvo průmyslu a obchodu pečuje mj. o zvyšování konkurenceschopnosti průmyslu; součástí této péče je podpora zavádění nových technologií včetně rekvalifikace zaměstnanců.

Ministerstvo pro místní rozvoj napomáhá implementaci všech vzdělávacích iniciativ na regionální nebo místní úrovni.

Ministerstvo kultury je ústředním orgánem státní správy mj. pro knihovny a pro kulturně výchovnou činnost, jejichž prostřednictvím se zajišťuje významná část zájmového vzdělávání (dalšího vzdělávání neprofesního charakteru).

Všechna ministerstva odpovídají za vzdělávání pro definované profese ve svém resortu. Dále jsou autorizujícími orgány podle zákona o ověřování a uznávání kvalifikací: udělují autorizaci k ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a podílejí se na přípravě kvalifikačních a hodnoticích standardů v oblasti podle své příslušnosti.

Kraje zřizují výbory pro výchovu, vzdělávání a zaměstnanost, jejichž úkolem je mj. zajišťovat na regionální úrovni vazby mezi světem vzdělávání a světem práce; zřizují regionální centra celoživotního vzdělávání, která jsou v některých případech tvořena sítí středních škol a vyšších odborných škol poskytujících vzdělávací služby pro dospělé. Na úrovni krajů působí rovněž hospodářské komory a rady pro rozvoj lidských zdrojů. Kraje též zajišťují podmínky pro uskutečňování jazykového a základního uměleckého vzdělávání.

Obce mají ve výchovné a vzdělávací činnosti významnou roli nejen jako zřizovatelé základních škol, které mohou pro vzdělávání dospělých poskytnout půdu, ale i jako zřizovatelé většiny muzeí, galerií, knihoven a kulturních domů, které tradičně vykonávají vzdělávání a osvětu.

Sociální partneři se v oblasti vzdělávání angažují zhruba od roku 1996. Jde především o tři hlavní instituce: Svaz průmyslu a dopravy ČR, Hospodářská komora ČR a Českomoravská konfederace odborových svazů. Hlavní oblastí jejich zájmu je vzdělávání odborné, a to jak počáteční, tak především další. Usilují o změnu ekonomických pravidel, která by měla podniky zainteresovat na účasti ve vzdělávání.

Poskytování vzdělávacích služeb na komerční bázi nepodléhá žádnému řídicímu orgánu. Výjimkou jsou instituce, které chtějí poskytovat uznávané další profesní vzdělávání (ty žádají o akreditaci resortně příslušný orgán, jímž může být i MŠMT), a instituce poskytující jazykové vzdělávání, které se považuje za studium (ty žádají o akreditaci MŠMT).

7.3 Financování

Studium dospělých na středních školách a vyšších odborných školách, které vede k získání stupně vzdělání a je poskytováno v jiné než denní formě studia, je financováno z prostředků MŠMT prostřednictvím krajských úřadů. Kraje dostávají prostředky na základě počtu žáků ve věkových skupinách příslušných jednotlivým stupňům vzdělávání a republikových normativů – viz kap. 1.3. Podle stanovených zásad si vytvářejí vlastní krajské normativy pro jednotlivé druhy a formy vzdělávání v souladu se svými dlouhodobými záměry a s tím, jaké činnosti mají jednotlivé školy zaregistrovány. Zvláštním případem je studium, v němž si dospělí doplňují základní vzdělání. Jeho náklady jsou financovány z ústředního rozpočtu. Jazykové a základní umělecké vzdělávání na školách se poskytuje za úplatu, základní umělecké školy jsou z velké části financovány ze státního rozpočtu.

Studijní programy na vysoké škole v kombinované či distanční formě jsou financovány stejným způsobem jako programy v prezenční formě (viz kap. 1.3).

Rekvalifikační kurzy jsou financovány z různých zdrojů. Nezaměstnaným, kteří jsou evidovanými uchazeči o zaměstnání, je hradí úřad práce v plné výši (z rozpočtu Ministerstva práce a sociálních věcí, a to z příspěvku vybíraného na státní politiku zaměstnanosti od podniků, zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných). Individuální zájemci si kurzy hradí sami. Pokud rekvalifikaci organizuje podnik pro vlastní zaměstnance, podílí se na jejím financování spolu s úřadem práce.

Financování vzdělávacích aktivit pro zaměstnance je záležitostí zaměstnavatele. Zaměstnavatel zpravidla financuje celý rozsah vzdělávání a poskytuje na něj zaměstnanci placené volno, je-li zvyšování kvalifikace v souladu s jeho potřebami, příp. se dohodne se zaměstnancem na podmínkách spolufinancování.

Zaměstnavatel může do svých nákladů zahrnout výdaje na vzdělávání a rekvalifikace svých pracovníků zabezpečované jinými subjekty a výdaje na provoz vzdělávacích zařízení, pokud je není povinen hradit příslušný organ státní správy. Nicméně finanční pobídky jsou považovány za nedostatečné jak pro poskytovatele, tak pro účastníky vzdělávání.

Zájmové vzdělávání si financují zájemci sami. Ceny se tvoří volně na trhu.

7.4 Programy a jejich poskytovatelé

A. Typy institucí a programy vzdělávání

A.1. Školy (podle školského zákona)

Školy realizují především ucelené vzdělávání dospělých poskytující stupeň vzdělání, a to v jiné než denní formě. Je organizováno na úrovni středního a vyššího odborného vzdělávání a v konzervatoři ve většině oborů, pro něž existuje denní studium. (Blíže viz kap. 4.) V jiné než denní formě je organizováno i postsekundární vzdělávání na středních školách (ISCED 4) – studium nástavbové a nově zavedené zkrácené studium k získání středního vzdělání s výučním listem a středního vzdělání s maturitní zkouškou (viz kap. 5).

V jiné než denní formě studuje střední školy (na úrovni ISCED 3) 2,4 % studentů. Na postsekundární úrovni (ISCED 4) je to 56,2 %. Vyšší odborné školy studuje v jiné než denní formě přes ¼ studentů.

Pro občany, kteří absolvovali povinnou školní docházku, ale nezískali základní vzdělání, mohou základní i střední školy organizovat kurzy pro získání základního vzdělání. Kurzy pro získání základního vzdělání ve školním roce 2008/09 navštěvovalo 368 žáků.

Školy mohou také organizovat různé kurzy dalšího vzdělávání včetně rekvalifikačního (pro které je však nutná zvláštní akreditace).

Vzdělávací cíle ve všech formách vzdělávání jsou totožné. Převažují cíle kvalifikační.

Vzdělávání dospělých organizují také základní umělecké školy (zájmové vzdělávání; tyto školy jsou však převážně určeny žákům základních a středních škol) a jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky (zájmové i kvalifikační vzdělávání, jednoleté pomaturitní kurzy – viz níže, sekce A.4).

Podmínky pro přijetí ke studiu, které poskytuje definovaný stupeň vzdělání, jsou zpravidla totožné pro denní i jiné formy studia. To platí i v případě, že uchazeč dosáhl předchozího vzdělání v zahraničí.

Účastníkům může ředitel školy částečně uznat předchozí vzdělání na základě dokladů o předchozím vzdělání nebo po přezkoušení.

V jednoletých pomaturitních jazykových kurzech se vyžaduje střední vzdělání s maturitní zkouškou.

A.2. Vysoké školy

Vysoké školy poskytují dospělým možnost studovat řadu studijních programů formou distanční nebo kombinovanou z prezenční a distanční formy, dosažené vzdělání je rovnocenné.

V distanční či kombinované formě studovalo 29,5 % z celkového počtu studentů vysokých škol.

V rámci své vzdělávací činnosti může vysoká škola poskytovat bezplatně nebo za úplatu programy celoživotního vzdělávání mimo rámec studijních programů. Mohou být orientovány na výkon povolání (např. další vzdělávání pedagogických pracovníků) nebo zájmově (např. univerzity 'třetího věku'). Celoživotní vzdělávání organizované pro absolventy středních škol (rekvalifikační kursy, „nulté ročníky“ apod.) se považuje za postsekundární vzdělávání (ISCED 4A), viz níže, sekce A.4. Bližší podmínky celoživotního vzdělávání stanoví vnitřní předpisy jednotlivých škol. Účastníci celoživotního vzdělávání nejsou studenty ve smyslu vysokoškolského zákona. Úspěšným absolventům celoživotního vzdělávání, kteří se stanou studenty v akreditovaných studijních programech, může však vysoká škola od roku 2001 uznat kredity, které získali v programech celoživotního vzdělávání, až do výše 60 % kreditů potřebných k ukončení studia a k získání diplomu.

V roce 2008/09 nabízelo programy celoživotního vzdělávání 47 institucí, účastnilo se jich 44 071 osob. Z nich 5 506 představují účastníci programů k získání pedagogické kvalifikace, 4 936 účastníci programů k rozšíření pedagogické kvalifikace, zbytek připadá na jiné programy.

Absolventi středních škol tvoří 70 % účastníků, absolventi magisterských programů ¼ účastníků. Zbýlých 5 % jsou absolventi vyšších odborných škol.

S podporou programu PHARE byla vytvořena Národní síť distančního vzdělávání. Tvoří ji Národní centrum distančního vzdělávání při Centru pro studium vysokého školství v Praze a řada středisek při 24 vysokoškolských institucích.

A.3. Neškolské instituce komerční i neziskové

Organizace (podniky, instituce, orgány státní správy) poskytují vzdělání pro své zaměstnance, a to buď prostřednictvím vlastních vzdělávacích institucí či lektorů, nebo nákupem u specializovaných institucí. Podnikové/firemní vzdělávání je zaměřeno na kvalitnější zajištění úkolů organizace.

Mezi neziskové organizace uskutečňující další vzdělávání patří: resortní vzdělávací organizace, profesní organizace, nadace, církve, odbory, politické strany, kulturní instituce (muzea, galerie, knihovny, kulturní domy).

Vzdělávání poskytují též komerční vzdělávací instituce; na komerčním základě mohou v oblasti vzdělávání dospělých působit i školy.

Komerční instituce, získají-li akreditaci, mohou uskutečňovat i jednoleté pomaturitní studium cizích jazyků (viz níže, sekce A.4).

Vzdělávání poskytované podniky, neziskovými či komerčními organizacemi zahrnuje velmi rozmanité typy, zaměření, úrovně a délky kursů. Je organizováno v závislosti na nabídce a poptávce, a proto podmínky pro přijetí, cíle vzdělávání, jeho obsah, metody, hodnocení a certifikaci nelze vymezit v obecné poloze.

U rekvalifikačních kursů bývá stanoveno, zda jsou určeny pouze pro nezaměstnané či zda jsou na statusu frekventantů ve vztahu k pracovnímu trhu nezávislé. U některých je podmínkou střední vzdělání s maturitní zkouškou či s výučním listem. Rekvalifikační kursy organizované v rámci aktivní politiky zaměstnanosti a akreditované MŠMT mají zlepšit zaměstnatelnost uchazečů o zaměstnání a skupin ohrožených nezaměstnaností.

Obecně lze říci, že nejčastěji jsou kursy zaměřeny na výuku cizích jazyků, využívání počítačů, management a účetnictví.

A.4. Další vzdělávání absolventů škol

Pro absolventy všech typů škol, kteří nenalezli uplatnění na trhu práce, jsou určeny tzv. nespecifické rekvalifikace, zaměřené na přípravu uchazeče o zaměstnání tak, aby se zvýšila jeho zaměstnatelnost na trhu práce. Kursy bývají zaměřeny na počítačovou uživatelskou gramotnost, management, marketing, účetnictví, bankovníctví, systém práce s lidmi a přípravu na soukromé podnikání v kombinaci s intenzivní jazykovou přípravou.

Pro absolventy středních škol je organizováno i pomaturitní studium v jednoletých kursech cizích jazyků s denní výukou, uskutečňovaných právníckými a fyzickými osobami uvedenými v příloze k vyhlášce o dalším studiu. Studium má charakter postsekundárního vzdělávání (ISCED 4A). Účastníkům, kteří úspěšně vykonali první maturitní zkoušku nebo absolutorium na konzervatoři v kalendářním roce, ve kterém zahajují studium v tomto kursu, je zachován status studenta (tj. vztahují se na ně daňová zvýhodnění, studentské slevy apod.). Studentům bývá v rámci zvoleného jazyka nabídnuto několik úrovní pokročilosti a na závěr kursu je obvykle možno složit státní nebo některou z mezinárodně uznávaných zkoušek. Kromě zvoleného jazyka bývá také často umožněno studium druhého (vedlejšího) jazyka. Studium je zpoplatněno.

Některé vysoké školy (např. FF UK či PF UK) přijímají v rámci programů celoživotního vzdělávání (někdy nazývaných „nulté ročníky“) uchazeče, kteří prospěli u přijímací zkoušky, avšak z kapacitních důvodů nebyli přijati do běžného studia. Tito uchazeči tak mohou absolvovat předměty podle studijního plánu pro první ročník, a pokud splní všechny předepsané studijní povinnosti, je jim v rámci přijímacího řízení pro následující akademický rok prominuta přijímací zkouška a stávají se tak studenty řádného studia. Studium má charakter postsekundárního vzdělávání (ISCED 4A). Účastníci těchto programů však (před přijetím do řádného studia) nemají status studenta, a nevztahují se na ně tudíž nejrůznější studentské výhody. Tyto programy jsou zpoplatněny.

Některé vysoké školy i komerční vzdělávací agentury nabízejí uchazečům, kteří nebyli přijati k vysokoškolskému studiu, též přípravné kursy k přijímacím zkouškám z mnoha oborů a v různém rozsahu. Vzdělávací agentury organizují i kursy, které jsou svým obsahem podobné prvním ročníkům vysokoškolského studia (někdy též nazývané „nulté ročníky“). Účastníci těchto kursů však nemají status studenta a nevztahují se na ně tudíž nejrůznější studentské výhody. Některé vzdělávací agentury proto nabízejí kombinaci jednoletého pomaturitního studia cizího jazyka a přípravy na přijímací zkoušky z vybraného oboru při zachování statusu studenta. Tyto kursy jsou zpoplatněny.

B. Organizace: čas a místo

Ke vzdělávání dospělých ve středním a vyšším odborném vzdělávání slouží zpravidla jiné než denní formy vzdělávání, a to:

- večerní – v rozsahu 10-18 hodin týdně v odpolední či večerní době;
- dálková – samostatné studium spojené s konzultacemi v rozsahu 200-220 hodin za školní rok;
- distanční – samostatné studium převážně prostřednictvím informačních technologií s individuálními konzultacemi;
- kombinovaná – střídající denní studium s některou z předchozích forem.

Studium bývá o jeden rok delší než v denní formě.

Vysoké školy užívají formy distanční (např. speciálně připravené tištěné materiály, e-learning, občasná setkávání/soustředění studentů, individuální konzultace apod.) a kombinované.

Organizaci, délku a místo konání kursů kvalifikačních, rekvalifikačních a zájmových určuje pořádající organizace, která v té či oné míře přihlíží k potřebám frekventantů.

C. Obsah vzdělávání, metody

V obsahovém zaměření studia v rámci formálního vzdělávání dominují společenské vědy, obchod a právo (33 % podíl na vzdělávacích aktivitách), s velkým odstupem jsou na dalších místech obory techniky, výroby a stavebnictví, vzdělávání a výchovy, zdravotnictví a sociální péče, přírodních věd, matematiky a informatiky, humanitních věd a umění, služeb, zemědělství a veterinářství a obecného vzdělání.

Učební dokumenty pro jiné formy vzdělávání jsou modifikací učebních dokumentů denního studia. Připravují je tytéž instituce.

Obsah dalšího neškolského vzdělávání dospělých připravuje jeho organizátor: podnik pro své zaměstnance podle potřeb jejich či svých, komerční či jiná organizace podle poptávky jednotlivců či podle poptávky podniků, které si kursy objednají pro své zaměstnance.

Neformální vzdělávání se obsahově zaměřuje zejména na obory služeb (37 % podíl na vzdělávacích aktivitách), společenských věd, obchodu a práva, humanitních věd a umění, techniky, výroby, stavebnictví a zdravotnictví.

Podle výsledků Šetření o dalším vzdělávání (*Adult Education Survey*) se v průběhu roku 2007 formálního vzdělávání účastnilo 3,9 % dospělých z věkové skupiny 25-64 let, neformálního vzdělávání se účastnilo 35,4 %. Nadpoloviční většina respondentů (54,7 %) se v průběhu roku vzdělávala informálně. Šetření provedl Český statistický úřad v průběhu roku 2008 na základě metodologických pokynů Eurostatu.

Metody výuky dospělých ve školách se výrazně neliší od metod používaných v analogických kursech v denním studiu, podstatnou součástí je však samostudium.

V jiných než školských formách dalšího vzdělávání se používá široká škála metod od přednášek a seminářů po workshopy. Na významu nabývají interaktivní metody výuky: hraní rolí, simulace, případové studie, často z vlastní praxe frekventantů.

Výrazná inovace obsahu i metod se odehrála především v jazykových kursech, které do jisté míry přebírají metody a způsoby práce obvyklé v zahraničí (odklon od lingvistického přístupu a důraz na komunikativní kompetence).

Ve školském i neškolském vzdělávání dospělých se začínají prosazovat informační a komunikační technologie.

D. Ukončování, certifikace

Absolventi studia v jiné než denní formě ve středních či vyšších odborných školách, popř. na vysokých školách získávají po složení předepsaných zkoušek osvědčení nebo titul stejné platnosti jako ve studiu denním. (Viz kapitoly 4.1.4, 4.2.4, 5.4, 6.1.4, 6.2.4.)

Po absolvování studia v rámci celoživotního vzdělávání vydá vysoká škola jeho účastníkům osvědčení.

Každý stupeň vzdělání, který poskytuje studium na střední nebo vyšší odborné škole, lze získat i bez předchozího vzdělávání na příslušné škole po úspěšném vykonání zkoušek z předmětů nebo jiných ucelených částí učiva stanovených vzdělávacím programem.

Systém státem uznávaných kvalifikací v oblasti dalšího odborného vzdělávání se začal zavádět v polovině r. 2007, zatím do vzdělávací úrovně 3C. Dokladem potvrzujícím úspěšné vykonání zkoušky

podle nového zákona o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání je osvědčení, které uvádí výčet získaných odborných způsobilostí a jejich vztah k povolání. Úspěšné vykonání zkoušek dílčích kvalifikací, které ve svém souhrnu potvrzují získání všech odborných způsobilostí stanovených Národní soustavou kvalifikací (NSK) pro výkon určitého povolání, umožňuje bez předchozího vzdělání vykonat závěrečnou nebo maturitní zkoušku v odpovídajícím oboru vzdělání a získat stupeň středního vzdělání s výučním listem nebo střední vzdělání s maturitní zkouškou.

Zkoušky ověřující osvojení jednotlivých odborných způsobilostí podle Národní soustavy kvalifikací ve smyslu zákona o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání provádějí tzv. autorizované osoby (fyzické nebo právnické). Autorizujícími orgány jsou příslušná oborová ministerstva, popř. další pověřené orgány. Mezi autorizovanými osobami zatím převažují školy.

Zavedený systém zkoušek existuje v některých profesích (lékaři, řada technických profesí) nebo v některých profesních organizacích typu komory auditorů nebo komory daňových poradců.

Jazykové vzdělávání má dva nezávislé systémy certifikace: tradiční český systém státních zkoušek z jazyka používaný jazykovými školami s právem jazykové zkoušky a přejímané systémy mezinárodní certifikace jednotlivých jazyků; ty používají pověřené (často zahraniční) instituce.

7.5 Zajišťování kvality

Školy všech úrovní kromě vysokých jsou hodnoceny prostřednictvím České školní inspekce. Školy jsou též povinny pravidelně provádět zhodnocení své vlastní práce (autoevaluaci). Vysoké školy hodnotí ministerstvo školství, zejm. v rámci akreditace studijních programů. Vzdělávací programy v distanční a kombinované formě studia podléhají akreditaci stejně jako ve formě prezenční (viz 6.2.).

V ČR existuje několik rezortních systémů akreditace vzdělávacích programů, případně vzdělávacích zařízení, které jsou upraveny právními předpisy. Tyto akreditace provádí zejména:

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy pro rekvalifikační programy, pro vzdělávací programy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a vzdělávací programy v oblasti sportu,
- Ministerstvo vnitra pro vzdělávací programy pro úředníky územních samosprávných celků,
- Ministerstvo zdravotnictví pro získávání a uznávání způsobilosti k výkonu zdravotnických povolání,
- Ministerstvo práce a sociálních věcí pro oblast sociálních služeb.

Rekvalifikaci může podle zákona o zaměstnanosti provádět pouze zařízení s akreditovaným vzdělávacím programem, škola v rámci oboru vzdělání, který má zapsaný v rejstříku škol a školských zařízení, vysoká škola s akreditovaným studijním programem podle zvláštního právního předpisu nebo zařízení se vzdělávacím programem podle zvláštního právního předpisu. Tento typ vzdělávání mohou též poskytovat ke vzdělávání určené útvary zaměstnavatelů.

Všeobecný systém akreditace institucí není vytvořen.

Ostatní instituce nejenže nejsou ze zákona hodnoceny, ale dosud nejsou ani dostatečně monitorovány. V některých oblastech se však subjekty zapojují do jiných nezávislých systémů hodnocení kvality.

Nově se prosazují dvě cesty péče o kvalitu, především v oblasti manažerského vzdělávání:

- rostoucí počet institucí aplikuje mezinárodní normy ISO řady 9000. Získáním certifikátu ISO prokazují standardní kvalitu svých služeb. Tyto normy lze aplikovat jak na vzdělávací instituce, tak i na lektory a vzdělávací programy;
- asociace vzdělávacích a poradenských firem stanovují vlastní soubory požadavků na kvalitu zpravidla inspirované přístupem Total Quality Management.

7.6 Poradenství

Poradenské služby pro dospělé v resortu školství nejsou zvlášť legislativně upraveny. Vláda pověřila MŠMT spoluprací při tvorbě systému informací o nabídce vzdělávání nejen pro děti a mládež, ale i pro dospělé. Kariérovým poradenstvím se v resortu dále zabývá Národní ústav odborného vzdělávání, jehož součástí je Centrum kariérového poradenství. (Blíže viz kap. 4.1.5.)

V resortu Ministerstva práce a sociálních věcí poskytují poradenské služby v oblasti dalšího vzdělávání, především rekvalifikací, úřady práce. Kromě toho MPSV provozuje portál Integrovaný systém typových pozic, kde lze nalézt program pro sestavení vlastního pracovního profilu, na jehož základě je možno vyhledávat zaměstnání, informace o uplatnění různých profesí včetně úrovně odměňování. Jeho součástí je Databáze dalšího vzdělávání DAT. Údaje o vzdělávacích akcích sem vkládají jejich poskytovatelé. Zájemci si mohou kursy vyhledat podle zvolených kritérií. Databáze zahrnuje i rekvalifikace zprostředkované úřady práce.

Kariérní poradenství mohou poskytovat i soukromé agentury práce, musí však mít akreditaci MPSV.

7.7 Vyučující

Kvalifikaci učitelů stanoví zákon o pedagogických pracovnících. Požadavky na kvalifikaci učitelů základních, středních a vyšších odborných škol jsou uvedeny v příslušných kapitolách. Učitelé jazykových škol s právem státní jazykové zkoušky a základních uměleckých škol musí mít magisterské vzdělání v daném oboru a pedagogickou kvalifikaci, získanou souběžným či následným studiem.

Učitelé škol, kteří se podílejí na vzdělávání dospělých, nemusejí absolvovat žádnou zvláštní přípravu pro výuku dospělých. Témata orientovaná na vzdělávání dospělých bývají součástí dalšího vzdělávání učitelů. Odborníky pro vzdělávání dospělých připravují tři katedry vysokých škol (FF UK v Praze, FF UP v Olomouci a Univerzita Jana Amose Komenského Praha), uplatňují se ale převážně v personalistice.

Různá profesní sdružení a asociace stanovují vlastní požadavky na způsobilost lektorů, kteří působí v interních systémech vzdělávání příslušných sektorů (oborů).

V komerčních institucích není až na výjimky kvalifikace lektorů ani kvalita výuky sledována.

BIBLIOGRAFIE A WEBOVÉ STRÁNKY

Seznam pramenů je rozčleněn do dvou částí – Bibliografie obsahuje seznam literatury, Legislativa pak citace legislativních dokumentů. Na konci kapitoly je připojen seznam webových stránek, na nichž lze nalézt podrobnější informace o vzdělávání v České republice.

Bibliografie

FREIBERGOVÁ, Zuzana, aj. *Counselling Services at Czech Universities*. Prague: National Training Fund, 2003. 154 s. ISBN 80-86728-00-5.

Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2006–2010. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2005. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/Files/PDF/DZ_SWOT_30_8_05.pdf>.

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-ceske-republiky>>.

Education at a Glance 2008 OECD Indicators. OECD Publishing, 2008. ISBN 978-92-64-04628-3.

Poradenství na vysokých školách. Praha: Národní vzdělávací fond, 2002. ISBN 80-903125-3-5.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 100 s. ISBN 978-80-87000-11-3. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/soubory/RVPG-2007-07_final.pdf>.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 104 s. ISBN 978-80-87000-12-0. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/soubory/RVPGSP-2007-07_final.pdf>.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. ISBN 80-87000-00-5. Dostupné z WWW: <http://www.rvp.cz/soubor/RVP_PV-2004.pdf>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/clanek/110>>.

Standard středoškolského odborného vzdělávání. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-7168-604-2.

Standard vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu: včetně Standardu pro latinský jazyk, Doplněk ke Standardu vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu. Praha: Fortuna, 1999. 47 s. ISBN 80-7168-603-4. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/soubory/Vestnik_MSMT_04_1996.pdf>.

Standard základního vzdělávání: včetně Pokynu MŠMT ČR k využití Standardu základního vzdělávání a Doplněk ke Standardu základního vzdělávání. Praha: Fortuna, 1999. 55 s. ISBN 80-7168-602-6. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/Files/HTM/Standard_ZV.htm>.

Český statistický úřad. *Statistická ročenka České republiky 2008*. Praha: Scientia, 2008. ISBN 978-80-250-1735-7. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/10n1-08-2008>; <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/engp/10n1-08>>.

Statistická ročenka školství 2007/2008. Výkonové ukazatele. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-211-0551-5. Dostupné z WWW: <<http://www.uiv.cz/rubrika/705>>.

ČORNEJ, P. *Vše podstatné z českých dějin*. Praha: Portál, 1993.

Vývojová ročenka školství v České republice 2002/03–2007/08. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2008. Dostupné z WWW: <<http://www.uiv.cz/rubrika/713>>.

Asociace pedagogů základního školství ČR. *Vzdělávací program Národní škola*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 1997. 142 s. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/soubory/Narodni_skola_1-9.pdf>.

Vzdělávací program Obecná škola 1.–5. ročník. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2006. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/soubory/obecna_skola_1-5.doc>.

Vzdělávací program Obecná škola 6.–9. ročník. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2006. ISBN 807178107X. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/soubory/obecna_skola_6-9.doc>.

Vzdělávací program Základní škola. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-595-X. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/soubory/VP_ZS.doc>.

KOFROŇOVÁ, O., VOJTĚCH, J. *Analýza školních vzdělávacích programů – 2007*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. Dostupné z WWW: <http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/Analiza_skolnich_vzdelavacich_programu.pdf>.

BURDOVÁ, J., CHAMOUTOVÁ, D. *Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním – 2008*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. 70 s. Dostupné z WWW: <http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/NZabspub08.pdf>.

Bílá kniha terciárního vzdělávání. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2009. 74 s. ISBN 978-80-254-4519-8. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/bila_kniha/schvalena_bktv/Bila_kniha_terciarniho_vzdelavani2.pdf>.

White Paper on Tertiary Education. Prague: Ministry of Education, Youth and Sports, 2009. 82 s. ISBN 978-80-254-4707-9. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/bila_kniha/schvalena_bktv/White_Paper_on_Tertiary_Education_fin.pdf>.

Vzorový etický kodex pro akademické pracovníky vysokých škol. Zpravodaj Rady vysokých škol [online]. 2007 [cit. 2009-06-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.radavs.cz/clanek.php?c=771&oblast=9>>.

Další vzdělávání dospělých v roce 2007. Praha: Český statistický úřad, 2009. 31 s. ISBN 978-80-250-1952-8. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/publ/3313-09-2007>>.

ŠKODA, K. *Kapitoly z dějin andragogiky*. Praha: Karolinum, 1996. 127 s. ISBN 80-7184-326-1.

Cesta ke kvalitě. Praha: Odborné vzdělávání. Informační bulletin Národního ústavu odborného vzdělávání. 3/2009, s. 4.

Legislativa

Narižení vlády č. 689/2004 Sb. o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání ze dne 22. 12. 2004. Sbírka zákonů ČR, částka 233/2004, s. 12254. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Pravidla pro poskytování dotací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy podle zákona o vysokých školách veřejným vysokým školám na ubytování a stravování studentů a na ubytovací stipendia, č. j. 28 780/2004-30 ze dne 1. 1. 2005. Věstník MŠMT ČR, sešit 2/2005, s. 6. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/ekonomika-skolstvi/pravidla-pro-poskytovani-dotaci-ministerstvem-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-podle-zakona-o-vysokych-skolach-verejnym-vysokym-skolam-na-ubytovani-a-stravovani-studentu-a-na-ubytovaci-stipendia-na-rok-2005>>.

Pravidla pro poskytování dotací soukromým vysokým školám, č. j. 4633/2006-30 ze dne 24. 2. 2006. Věstník MŠMT ČR, sešit 2/2006, s. 11. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/ekonomika-skolstvi/pravidla-pro-poskytovani-dotaci-soukromym-vs>>.

Pravidla pro poskytování dotací veřejným vysokým školám, č. j. 4632/2006-30 ze dne 24. 2. 2006. Věstník MŠMT ČR, sešit 3/2006, s. 2. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/ekonomika-skolstvi/pravidla-pro-poskytovani-prispevku-a-dotaci-verejnym-vs>>.

Příkaz ministra školství, mládeže a tělovýchovy k provedení novely § 12 zákona č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře, č. j. 23 704/96-30 ze dne 15. 7. 1996. Věstník MŠMT ČR, sešit 10/1996, s. 2.

Příkaz ministryně školství mládeže a tělovýchovy č. 18/2007, kterým se vydává statut Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání, č. j. 8 294/2007-23 ze dne 14. 5. 2007. Věstník MŠMT ČR, sešit 7/2007, s. 2–9. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/statut-akreditacni-komise-pro-vysši-odborne-vzdelavani>>.

Sdělení Českého statistického úřadu o zavedení Klasifikace kmenových oborů vzdělání (KKOV)320/2003 ze dne 9. 9. 2003. Sbírka zákonů ČR, částka 106/2003, s. 5454. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb. o Úmluvě o právech dítěte ze dne 20. 11. 1989. Sbírka zákonů ČR, částka 22/1991, s. 502. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Statut akreditační komise schválen usnesením vlády č. 744 ze dne 28. 7. 2004. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/akak/statut_ak_2004.doc>.

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod ze dne 16. 12. 1992. Sbírka zákonů ČR, částka 1/1993, s. 17-23. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>.

Ústava České republiky č. 1/1993 Sb. ze dne 16. 12. 1992. Sbírka zákonů ČR, částka 1/1993, s. 3-16. Dostupné z WWW: <<http://www.hrad.cz/en/czech-republic/constitution-of-the-cr.shtml>, <http://www.hrad.cz/cz/ustava_cr/index.shtml>.

Ústavní zákon č. 347/1997 Sb. o vytvoření vyšších územně samosprávných celků ze dne 3. 12. 1997. Sbírka zákonů ČR, částka 114/1997, s. 7018. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MPSV č. 519/2004 Sb. o rekvalifikaci uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání a o rekvalifikaci zaměstnanců ze dne 23. 9. 2004. Sbírka zákonů ČR, částka 178/2004, s. 9943. Dostupné z WWW: <http://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/akt_zneni/v_519_2004>.

Vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a ČNR o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení ze dne 26. 4. 1991. Sbírka zákonů ČR, částka 37/1991, s. 865. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT a MPSV č. 322/2005 Sb. o dalším studiu, popřípadě výuce, které se pro účely státní sociální podpory a důchodového pojištění považují za studium na středních a vysokých školách ze dne 15. 8. 2005. Sbírka zákonů ČR, částka 114/2005, s. 5710. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT č. 524/2004 Sb. o akreditaci zařízení k provádění rekvalifikace uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání ze dne 4. 10. 2004. Sbírka zákonů ČR, částka 80/2004, s. 9966. Dostupné z WWW: <http://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/akt_zneni/524_2004_sb>.

Vyhláška MŠMT č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků ze dne 27. 7. 2005. Sbírka zákonů ČR, částka 111/2005, s. 5654. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT č. 33/2005 Sb. o jazykových školách s právem státní jazykové zkoušky a státních jazykových zkouškách ze dne 6. 1. 2005. Sbírka zákonů ČR, částka 6/2005, s. 142. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vyhlasiky/vyhlasika33_2005.pdf>.

Vyhláška MŠMT č. 492/2005 Sb. o krajských normativech ze dne 8. 12. 2005. Sbírka zákonů ČR, částka 170/2005, s. 8983. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT č. 42/1999 Sb. o obsahu žádosti o akreditaci studijního programu ze dne 10. 2. 1999. Sbírka zákonů ČR, částka 16/1999, s. 1091. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/vyhlasika-msmt>>.

Vyhláška MŠMT č. 16/2005 Sb. o organizaci školního roku ze dne 29. 12. 2004. Sbírka zákonů ČR, částka 4/2005, s. 68. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT č. 17/2005 Sb. o podrobnějších podmínkách organizace České školní inspekce o výkonu inspekční činnosti ze dne 27. 12. 2004. Sbírka zákonů ČR, částka 4/2005, s. 73. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-17-2005-sb-1>>.

Vyhláška MŠMT č. 208/2007 Sb. o podrobnostech stanovených k provedení zákona o uznávání výsledků dalšího vzdělávání ze dne 7. 8. 2007. Sbírka zákonů ČR, částka 67/2007, s. 2478. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních ze dne 9. 2. 2005. Sbírka zákonů ČR, částka 20/2005, s. 490. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1>>.

Vyhláška MŠMT č. 14/2005 Sb. o předškolním vzdělávání ze dne 29. 12. 2004. Sbírka zákonů ČR, částka 4/2005, s. 61. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT č. 13/2005 Sb. o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři ze dne 29. 12. 2004. Sbírka zákonů ČR, částka 4/2005, s. 56. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT č. 107/2005 Sb. o školním stravování ze dne 25. 2. 2005. Sbírka zákonů ČR, částka 34/2005, s. 1114. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT č. 108/2005 Sb. o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních ze dne 22. 2. 2005. Sbírka zákonů ČR, částka 34/2005, s. 1121. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT č. 442/1991 Sb. o ukončování studia ve středních školách a učilištích ze dne 24. 10. 1991. Sbírka zákonů ČR, částka 84/1991, s. 2041. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT č. 47/2005 Sb. o ukončování vzdělávání ve středních školách závěrečnou zkouškou a o ukončování vzdělávání v konzervatoři absolutoriem ze dne 18. 1. 2005. Sbírka zákonů ČR, částka 11/2005, s. 315. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT č. 10/2005 Sb. o vyšším odborném vzdělávání ze dne 27. 12. 2004. Sbírka zákonů ČR, částka 3/2005, s. 38. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných ze dne 9. 2. 2005. Sbírka zákonů ČR, částka 20/2005, s. 503. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT č. 71/2005 Sb. o základním uměleckém vzdělávání ze dne 9. 2. 2005. Sbírka zákonů ČR, částka 20/2005, s. 487. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT č. 48/2005 Sb. o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky ze dne 18. 1. 2005. Sbírka zákonů ČR, částka 11/2005, s. 319. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT č. 15/2005 Sb., kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy ze dne 27. 2. 2004. Sbírka zákonů ČR, částka 4/2005, s. 64. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/soubory/15_2005_Sb.txt>.

Vyhláška MŠMT č. 671/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti o organizaci přijímacího řízení ke vzdělávání ve středních školách ze dne 21. 12. 2004. Sbírka zákonů ČR, částka 229/2004, s. 12022. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Vyhláška MŠMT č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních ze dne 30. 8. 2006. Sbírka zákonů ČR, částka 142/2006, s. 6073. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Výměr Ministerstva financí č. 1/2007, kterým se vydává Seznam zboží s regulovanými cenami ze dne 6. 12. 2006. Cenový věstník MFČR, částka 15/2006. Dostupné z WWW: <>.

Základ pro stanovení poplatků spojených se studiem podle § 58 odst. 2 zákona o vysokých školách, č. j. 1 417/2007-30 ze dne 24. 1. 2007. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/ekonomika>>.

skolstvi/zaklad-pro-stanoveni-poplatku-spojenych-se-studiem-podle-58-odst-2-zakona-o-vysokych-skolach-2>.

Zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů ze dne 20. 11. 1992. Sbírka zákonů ČR, částka 117/1192, s. 3473. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění ze dne 30. 6. 1995. Sbírka zákonů ČR, částka 41/1995, s. 1986. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č. 129/2000 Sb. o krajích (krajské zřízení) ze dne 12. 4. 2000. Sbírka zákonů ČR, částka 38/2000, s. 1765. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č. 128/2000 Sb. o obcích (obecní zřízení) ze dne 12. 4. 2000. Sbírka zákonů ČR, částka 35/2000, s. 1737. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č. 474/1992 Sb. o opatřeních v soustavě ústředních orgánů státní správy České republiky ze dne 23. 9. 1992. Sbírka zákonů ČR, částka 95/1992, s. 2732. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č. 179/2006 Sb. o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání ze dne 30. 3. 2006. Sbírka zákonů ČR, částka 61/2006, s. 2097. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/Law_No._179_2006_English_version.doc; <<http://www.msmt.cz/dokumenty/zakon-o-overovani-a-uznavani-vysledku-dalsiho-vzdelavani>>.

Zákon č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu ze dne 17. 3. 1966. Sbírka zákonů ČR, částka 7/1966, s. 74. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č. 130/2002 Sb. o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (o podpoře výzkumu a vývoje) ze dne 14. 3. 2002. Sbírka zákonů ČR, částka 56/2002, s. 3182. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č. 306/1999 Sb. o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením ze dne 18. 11. 1999. Sbírka zákonů ČR, částka 100/1999, s. 6569. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů ze dne 10. 7. 2001. Sbírka zákonů ČR, částka 104/2001, s. 6461. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ze dne 24. 9. 2004. Sbírka zákonů ČR, částka 190/2004, s. 10262. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/uploads/soubory/IMzakon561ponovelach.pdf>; <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č. 218/2000 Sb. o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla) ze dne 27. 6. 2000. Sbírka zákonů ČR, částka 65/2000, s. 3104. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č. 250/2000 Sb. o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů ze dne 7. 7. 2000. Sbírka zákonů ČR, částka 73/2000, s. 3557. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č. 100/1988 Sb. o sociálním zabezpečení ze dne 16. 6. 1988. Sbírka zákonů ČR, částka 21/1988, s. 0581. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č. 552/1991 Sb. o státní kontrole ze dne 6. 12. 1991. Sbírka zákonů ČR, částka 104/1991, s. 2732. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře ze dne 26. 5. 1995. Sbírka zákonů ČR, částka 31/1995, s. 1634. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č. 360/2007 Sb. o státním rozpočtu České republiky na rok 2008 ze dne 5. 12. 2007. Sbírka zákonů ČR, částka 110/2007, s. 4942. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č.3/2002 Sb. o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností (o církvích a náboženských společnostech) ze dne 27. 11. 2001. Sbírka zákonů ČR, částka 2/2002, s. 82. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č.312/2002 Sb. o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů ze dne 13. 6. 2002. Sbírka zákonů ČR, částka 114/2002, s. 6598. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č.48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění ze dne 7. 3. 1997. Sbírka zákonů ČR, částka 16/1997, s. 1185. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č.109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů ze dne 5. 2. 2002. Sbírka zákonů ČR, částka 48/2002, s. 2978. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č.111/1998 Sb. o vysokých školách ze dne 22. 4. 1998. Sbírka zákonů ČR, částka 39/1998, s. 5388. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/education/the-higher-edcation-act>; http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č.435/2004 Sb. o zaměstnanosti ze dne 13. 5. 2004. Sbírka zákonů ČR, částka 143/2004, s. 8270. Dostupné z WWW: <http://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/akt_zneni/z_435_2004>.

Zákon č.2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky ze dne 8. 1. 1969. Sbírka zákonů ČR, částka 1/1969, s. 0016. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č.455/1991 Sb. o živnostenském podnikání (živnostenský zákon) ze dne 2. 10. 1991. Sbírka zákonů ČR, částka 87/1991, s. 2122. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č.110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu ze dne 14. 3. 2006. Sbírka zákonů ČR, částka 37/2006, s. 1300. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Zákon č. 262/2006 Sb. zákoník práce ze dne 21. 4. 2006. Sbírka zákonů ČR, částka 84/2005, s. 3146. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/3221/labour_code.pdf; http://www.mpsv.cz/ppropo.php?ID=z262_2006_6>.

Zákon č.18/2004 Sb. o uznávání odborné kvalifikace ze dne 10. 12. 2003. Sbírka zákonů ČR, částka 7/2004, s. 290. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/699/place>.

Usnesení vlády ČR ze dne 10. července 1991 č. 238 P k opatření k zaměstnanosti mládeže. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/rekvalifikace/usneseni_vlady_238_1991.doc. 17.8.2009>.

Webové stránky

Centrum pro studium vysokého školství: www.csvs.cz

Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání: CERMAT: www.ceremat.cz

Česká školní inspekce: www.csicr.cz

Český statistický úřad: www.czso.cz

Dům zahraničních služeb MŠMT: www.dzs.cz

Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR: www.ippp.cz

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: www.msmt.cz

Národní vzdělávací fond: www.nvf.cz

Národní institut pro další vzdělávání: www.nidv.cz

Národní ústav odborného vzdělávání: www.nuov.cz

Portál veřejné správy České republiky: <http://portal.gov.cz/>

Ústav pro informace ve vzdělávání: www.uiv.cz

Výzkumný ústav pedagogický v Praze: www.vuppraha.cz

Národní institut dětí a mládeže: www.nidm.cz

Školský vzdělávací a informační portál: www.edu.cz

Metodický portál RVP: www.rvp.cz

Nová maturitní zkouška: www.novamaturita.cz

Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce: www.infoabsolvent.cz

Národní soustava kvalifikací: www.narodnikvalifikace.cz

Ministerstvo práce a sociálních věcí: www.mpsv.cz

Národní agentura pro evropské vzdělávací programy: www.naep.cz

Rada vysokých škol: www.radavs.cz